

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

BIRUTĖ VYŠNIAUSKAITĖ-ATROŠKIENĖ
(Europos Sąjungos politikos ir administravimo programa,
neakivaizdinis skyrius)

ES KONSTITUCINIS TEISMAS ES
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO SISTEMOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. habil. dr. V. K. PAULIKAS

Vilnius
2006

TURINYS

Įvadas	3
1. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas – aukščiausiasis konstitucijos aiškintojas	7
1.1. ETT ir PIT santykio analizė	8
1.1.1. Teismų santykis iki Nicos sutarties	8
1.1.2. ETT ir PIT po Nicos sutarties	12
1.2. Nacionalinių teismų ir ETT sąveika	15
1.2.1. Sąveikos būtinybė ir neišvengiamumas	15
1.2.2. <i>Acte clair</i> doktrina ir <i>teismas</i> EB sutarties 234 straipsnio prasme	17
2. Prejudicinio sprendimo procedūra ETT	20
2.1. Prejudicinis procesas	20
2.2. Prejudicinis sprendimas ir jo teisinis poveikis vykdant viešojo administravimo reguliavimo funkciją.....	25
2.3. ETT priimamų prejudicinių sprendimų rūšys	26
3. Ateities perspektyvos	29
3.1. Sutartis dėl Konstitucijos Europai (KS)	29
3.2. Kompetenz-kompetenz, viršenybė ir santykis su nacionaliniais teismais	33
3.2.1. Sąvokų atribojimo ir sąveikos klausimai	33
3.2.2. ETT praktikos apžvalga	35
3.2.2.1. Viršenybės ir Bendrijų teisės hierarchijos klausimai	35
3.2.2.2. Bendrijos teisės viršenybė ir galiojimas/taikymas	38
3.3. Preliminarūs (prejudiciniai) sprendimai ir KS	40
3.3.1. Prejudicinių sprendimų apimties išsiplėtimo perspektyva	40
3.3.2. ETT praktika „ <i>Dzodzi</i> “ tipo bylose	41
Išvados	43
Literatūros sąrašas	45
Santrauka	52
Summary (santrauka anglų kalba)	53

IVADAS

Naujosios valstybės narės, kurios integrovosi ir pagaliau įstojo į Europos Sąjungą (ES), padarė istorinį pasirinkimą. Latvijos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko žodžiais vaizdžiai tariant tai, ko nepavyko pasiekti geležimi ir krauju, - suvienyti Europos,- padarė ekonominiai išskaičiavimai ir sveikas protas. Teisė nutildė patrankų salves, nes vieningumas pasiekiamas tik per teisę¹. Vis dėlto gyvenimas parodė, kad teisė reikalauja daug didesnio gebėjimo ieškoti bei siekti kompromisų, o tai dėl sudėtingumo yra didžiulis iššūkis visam Europos žemynui. Siekiant šio tikslo svarbus vaidmuo tenka teismams. Europos Bendrijos (toliau – EB) teismų struktūrą sudaro Europos Bendrijos Teisingumo Teismas (toliau - ETT), Pirmosios instancijos teismas (toliau – PIT) ir Europos Sąjungos tarnautojų teismas (įsteigtas vadovaujantis EB sutarties 225a straipsniu²). Šiai struktūrai taip pat priskirtini ir valstybių narių nacionaliniai teismai kaip „savarankiški EB teisės įgyvendintojai ir vykdytojai“³. Europos Bendrijos teisminė struktūra egzistuoja tikslu užtikrinti teisėtą Bendrijos institucijų veiklą, garantuoti pagal EB valstybių narių priimtų įsipareigojimų vykdymą ir prejudicinių sprendimų procedūrą, kuri yra Bendrijos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose raktas⁴. Valstybių narių politikai neretai neįstengdavo prieiti visiems priimtinos nuomonės, todėl jie suformulavo tik abstrakčius principus, kurių įgyvendinimas paliekamas teismų, o visų pirma ETT, kompetencijai. Galima teigti, kad iš pradžių teisminės valdžios tikslas buvo prievartos idėją pakeisti teisine idėja, nustatyti teisinę ribą tarp valstybės naudojimosi valdžia ir jėga, o dabar šis vaidmuo kinta – ETT buvo ir bus Europos vieningumo kalvis.

ETT galima pavadinti viena iš institucijų Europos Sąjungos, kaip socialinės organizacijos, viešojo administravimo aparate šalia Europos Parlamento, Tarybos, Komisijos, Europos Audito Rūmų ir Europos Ombudsmeno. Kiekviena socialinė organizacija turi viešojo administravimo aparatą, tiek savo konstituciją, tai yra tam tikrą priemonę, nustatančią bendrus organizacijos tikslus, teisiškai įpareigojančių sprendimų priėmimo taisykles, o taip pat nustatančią atskirų subjektų tarpusavio santykius ir jų sąsają su visuma. Pasakytina, kad tokia konstitucija yra skirta

¹ Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismo sąveika = Par nacionālo tiesu un Eiropas Kopieniu tiesas mijiedarbību / Andrejs Lapse // Konstitucinių teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste.-Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004.-p.32

² Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=49007&Condition2=>

³ Craig P. The jurisdiction of the Community Courts Reconsidered. P. 178

⁴ The EC Court of Justice and the Institutional reform of the European Union, p.1

reglamentuoti tos organizacijos politinės sistemos struktūrą. Apibrėžiant ES kaip socialinę organizaciją, ji yra valstybių asociacija su nustatytais konkrečiais jos sukūrimo uždaviniais bei funkcijomis. ES politinė struktūra panaši į valstybės narės politinę struktūrą. Tik ES neturi valstybėms narėms būdingos konstitucijos. Tiksliau sakant, ES vadovaujasi konstitucija, tačiau jos konstitucinės nuostatos išplaukia ne iš vieningo dokumento, o iš Steigimo sutartyse ir kituose Bendrijos institucijų priimtuose teisės aktuose išdėstytų pagrindinių principų ir nuostatų. ETT „kaip aukščiausiąjį konstitucijos aiškintoją, turintį pareigą esant normų kolizijai apibrėžti konstitucinio pagrindo, reikalingo dalyvaujant Europos integracijos procese, turinį, apimtį ir ribas“⁵, galima vertinti Europos konstituciniu teismu Europos viešojo administravimo sistemoje.

Nacionalinių struktūrų tikslingumas pagal nacionalines konstitucijas yra grindžiamas pamatiniais demokratijos ir viršenybės principais, o tam, kad ES atitiktų šių principų reikalavimus, jos veikla (įsteigimo tikslai ir principai, įgaliojimai, struktūra, veikimo priemonės ir būdai, valstybių narių, jų institucijų ir kiekvieno piliečio padėtis) privalo būti pateisinta demokratijos ir teisės aspektu. ETT kaip konstitucinis teismas atlieka pagrindinių konstitucinių principų, įtvirtintų Bendrijos teisėje, tinkamą aiškinimą bei efektyvų taikymą.

Tačiau, kad ir koks svarbus vaidmuo tenka ETT, jo veiklos analizė negalima neatsižvelgiant į nacionalinių teismų indėlį taikant Bendrijos teisę bei neapžvelgiant ETT santykių su PIT. Mano pasirinkta tema yra labai plati, ETT kaip Europos Sąjungos instituciją Europos viešojo administravimo sistemoje galima nagrinėti įvairiausiais aspektais. Šiame magistro darbe bus analizuojama ETT pozicija ne kitų Europos viešojo administravimo subjektų atžvilgiu, o ETT kaip viešojo administratoriaus pozicija Bendrijos teismų struktūroje, jo veikla bus tiriama santykiuose su PIT bei nacionaliniais teismais, bus akcentuotas ETT Bendrijos teisės sergėtojo ir tobulintojo vaidmuo, pasireiškiantis prejudicinių sprendimų priėmimo procese, taip pat bus aptarti įdomesni diskutuotinių viršenybės bei kompetencijos klausimų aspektai per Sutarties dėl Konstitucijos Europai – visaapimančio ateities konstitucinio dokumento -, prizmę.

Ši tema yra patraukli tyrimui atlikti todėl, kad atsižvelgiant į pagrindinę ETT vykdomą užduotį laiduoti EB teisės laikymąsi ją aiškinant ir taikant bei į ETT priimamus sprendimus, ypač prejudiciniame procese, tą ETT iškeltą uždavinį įgyvendinant, kyla pagrįstas klausimas, ar ETT vykdomą veiklą ES viešojo administravimo aparate galima vertinti pagal bendrąsias viešojo administravimo taisykles bei sąvokas, paprastai taikomas viešajam administravimui valstybėje apibrėžti. Be to, ši tema nagrinėti pasirinkta būtent tokiu originaliu aspektu todėl, kad autoriaus, kaip

⁵ Nacionaliniai konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė/ Gil Carlos Rodriguez Iglesias// Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas.- Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004., p.55

teisininko, požiūriu atrodo **aktualus** šiame kontekste ir ETT pradinio, esminio Europos Bendrijos teisės sergėtojo vaidmens išlaikymas šiuolaikinės Europos Sąjungos sąlygomis. ETT nuo jo įkūrimo iki šių dienų išgyveno ir sukaupė solidžią plėtros ir integracijos procesų sąlygotą reformų patirtį. Mastrichto, Amsterdamo ir pagaliau Nicos sutarčių rezultate, valstybių narių skaičiui išaugus nuo 6 iki 25, iš pradžių įkurta kaip laisvos prekybos sąjunga Ekonominė Bendrija išsivystė ir subrendo iki kvazi – federalinio politinio vieneto Europos Sąjungos su įtvirtintu valdžios aparatu: Parlamentu – įstatymo leidėju, Komisija – vykdančiuoju organu, Taryba ir teismine sistema, savo funkcijas užtikrinančia pamatinių principų įgyvendinimu sveiko teisinio dialogo būdu. Be to, nereikia pamiršti, kad šiuo metu ES yra ties „konstituciniu momentu“, Tarpvyriausybinėje konferencijoje Romoje 2004m. spalio 29d. 25 valstybėms narėms pasirašius Sutartį dėl Konstitucijos Europai, bet jai dar neįsigaliojus. Natūralu, kad nuo ETT įkūrimo iš esmės pasikeitusioje ir vis tebesikeičiančioje EB Teisingumo Teismui iškyla problema vis sunkiau įgyvendinant jo funkcijas, tikslu patenkinti šiuolaikinei ES teismų santvarkai keliamus reikalavimus „užtikrinti būtiną Europos Bendrijos teisės vienovę aukščiausiojo teismo priemonėmis, teisminės sistemos skaidrumą, suprantamumą bei prieinamumą visuomenei ir teisingumo vykdymą išvengiant nepriimtino atidėliojimo“⁶. Kintant Bendrijos kaip vieneto struktūrai neišvengiami ir instituciniai bei tam tikri procedūriniai pokyčiai.

Taigi, rašant šį magistro darbą iškelta **hipotezė**, kad ETT kaip Bendrijos konstitucinis teismas, vadovaudamasis sutartimis ir Bendrijos institucijų priimtais aktais vykdo viešojo administravimo reguliavimo funkciją priimdamas sprendimus, reguliuojančius nacionalinių teismų veiklą, neleidamas jiems peržengti EB teisės ribų. Taip pat numanoma, kad nuolat besikeičiančioje Europos Sąjungoje paraleliai reikalingos institucinės reformos visoje teisminėje sistemoje, nes ETT funkcijų įgyvendinimas glaudžiai susijęs tiek su PIT ir kitomis šalia egzistuojančiomis teisminėmis institucijomis, tiek su nacionaliniais teismais, kurie taipogi yra ES teismų sistemos neatsiejama dalis. Taip pat, siekiant užtikrinti kokybišką ir sklandų Bendrijos teismo aparato darbą, neišvengiamai reikalingas naujų priemonių ir svertų įdiegimas - atsvara Bendrijos teismų jurisdikcijos ribų prasiplėtimui.

Šio magistro darbo **objektas** yra Europos Bendrijų Teisingumo Teismas kaip Europos konstitucinis teismas Europos viešojo administravimo sistemoje, vykdamas aukščiausiojo konstitucijos aiškintojo vaidmenį.

Darbo **dalykas** yra viešojo administravimo reguliavimo funkcijos, vykdomos ETT priimamais sprendimais, prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros pagrindiniai momentai, ETT

⁶ The Court of Justice and the Court of First Instance. The future of the judicial system of the European Union (Proposals and Reflections). 1999, p.17

santykis su PIT ir nacionaliniais teismais, Nicos sutartimi įvestos teisminės reformos pagrindiniai aspektai bei ETT ateities perspektyvos per Sutarties dėl Konstitucijos Europai prizmę atskiri momentai.

Darbo **tikslas** yra teisiniu požiūriu įvertinti Europos Bendrijų Teisingumo Teismą kaip instituciją, vykdančią išskirtinę jai patikėtą Bendrijos teisės sergėtojo funkciją ir tuo pačiu vykdančią viešojo administravimo reguliavimo funkciją, bei šio vaidmens įgyvendinimo procesą skirtingų EB vykdytų bei numatomų vykdyti teisminių reformų aspektu.

Tiksliui pasiekti buvo išskirti **uždaviniai**:

- atskleisti ETT kaip Europos konstitucinę teismą, vykdančią viešojo administravimo reguliavimo funkciją;
- atskleisti ETT kaip EB institucijos vaidmenį ir svarbą EB vystymosi procese;
- įvertinti ETT santykį su PIT ir nacionaliniais teismais atskirais EB teisminės raidos etapais bei jurisdikcijos atribojimo klausimus;
- apžvelgti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros niuansus;
- išaiškinti reformų EB teisminėje sistemoje neišvengiamumo priežastis ir faktorius;
- išskirti principines ir procedūrinės ETT vykdomos veiklos problemas bei įvertinti taikomus ir numatomus taikyti jų sprendimo būdus.

Siekiant pagrindinio šio darbo tikslo naudotasi teoriniais ir empiriniu **metodais**. Lyginamuoju istoriniu metodu naudotasi apžvelgiant EB teisminės sistemos vystymosi procesą bei atskleidžiant ETT vaidmens toje sistemoje kaitą; apibendrinimo ir sisteminės analizės metodais - analizuojant EB teisminės sistemos bendrai bei ETT toje sistemoje funkcionavimo ypatumus ir įtakančius veiksnius. Loginis analitinis ir indukcinis metodai derinti su empiriniu dokumentų analizės metodu tiriant ETT praktiką, teisės šaltinius bei mokslinę literatūrą.

Ši magistro **darbą sudaro** įvadas, trys dėstomosios dalys ir išvados. Pirmojoje darbo dalyje atskleistas ETT vaidmuo EB teisminėje sistemoje bei jo atliekamos funkcijos analizuojant ETT santykyje su PIT ir nacionaliniais teismais, aptarti jurisdikcijos paskirstymo klausimai, išaiškinta *acte clair* doktrina, *CILFIT* kriterijai bei *nacionalinio teismo* samprata, taikoma ETT praktikoje. Šioje dalyje išskirti atskiri EB teisminės sistemos raidos etapai, išryškinant esmines pokyčius sąlygojusias problemas.

Antroji darbo dalis skirta prejudicinių sprendimų priėmimo procedūros, kaip vieno iš ETT įgyvendinamų Bendrijos teisės vienovės ir viršenybės užtikrinimo mechanizmų, itin vertinamų teisės doktrinoje, aptarimui. Čia atskleisti prejudicinio proceso niuansai, išskirtos prejudicinių sprendimų rūšys, teisinis poveikis bei supaprastintos procedūros vaidmuo ETT praktikoje.

Paskutinioji darbo dalis dedikuota šių dienų aktualijoms, vertinant ETT funkcionavimą EB teismų sistemoje Sutarties dėl Konstitucijos Europai atskirais įdomesniais momentais ir mėginant modeliuoti ETT veiklos perspektyvas. Šioje dalyje yra išaiškintos konkrečios viršenybės ir kompetencijos sąvokos, reikalingos atskleisti santykius tarp teismų, o taip pat analizuojami Bendrijos teisės pagrindiniai principai ir jų įgyvendinimo atspindžiai ETT praktikoje. „Dzodzi tipo“ bylas šiame darbe išskyrčiau kaip įdomų teisminio dialogo tarp ETT ir nacionalinių teismų pavyzdį.

Pagrindiniai tyrimo **šaltiniai** yra Europos Bendrijos teisės aktai, ETT praktika bei mokslinė-teisinė literatūra. Darbe vadovautasi O. Due, G. C. Rodriguez, P. Craig, J.H.H.Weiler, K.P.E. Lasok, R. Derhousse, P. J. G. Kapteyn, A. Johnston, M. Heim, F. G. Jacobs, P. Kūrio, R. Norkaus, D. Prapiestytės, V.Valančius, J. F. H. Inghelram, A. Lapse, J. Rideau, F. Picod, X. Groussot, T. Koopmans, V. Skouris ir kitų mokslininkų darbais.

Darbo pabaigoje pateiktos išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. EUROPOS BENDRIJŲ TEISINGUMO TEISMAS – AUKŠČIAUSIASIS KONSTITUCIJOS AIŠKINTOJAS

1952 m. Europos anglies ir plieno bendrijos steigimo sutartimi įkurtas Europos Bendrijų Teisingumo Teismas kaip institucija nuo pat pradžių aktyviai dalyvavo EB vystymosi procese. ETT ne tik iš esmės įtakojo tokios Bendrijos teisinės sistemos, kokią mes turime dabar – vieningos, harmoningos, nepriklausomos -, suformavimą, įgyvendinant EB sutarties 220 straipsnyje nustatytą „Bendrijos teisės sergėtojo“⁷ vaidmenį, tačiau ir toliau aktyviai dalyvauja šios teisės tobulinimo procese. ETT jam suteiktos apibrėžtos jurisdikcijos ribose vykdydamas jam priskirtas funkcijas prašymų priimti prejudicinį sprendimą procese bei nagrinėdamas tiesioginius ieškinius padarė neabejotiną poveikį tiek Bendrijos teisės aktų leidybai, tiek valstybių narių nacionalinėms teisės sistemoms (valstybės narės įstatymų leidėjas įpareigotas nepriimti įstatymo, priešingo Bendrijos teisei, o jau esanti prieštaraujanti nacionalinė nuostata nebetaikoma), jau nekalbant apie ETT sprendimų įtaką nacionalinių teismų veiklai bei kiekvienam ES piliečiui („tiesioginis EB teisės veikimas visuomenei sukuria teises ir pareigas, kurios turi būti nacionalinių teismų gerbiamos ir ginamos, atmetant bet kokią prieštaraujančią valstybės vidaus teisės normą nepriklausomai nuo jos

⁷ R. Norkus, D. Prapiestytė, V. Valančius, Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. Vilnius; VĮ Teisinės informacijos centras, 2004, p.37

įgyvendinimo momento.⁸). Teismo praktikoje suformuluoti esminiai EB teisės tiesioginio taikymo ir veikimo (1963m. *Van Gend en Loss* byloje), Bendrijos teisės viršenybės valstybių narių vidaus aktų atžvilgiu (1964 m. *Costa v. Enel* byloje), valstybės narės atsakomybės už žalą asmenų atžvilgiu (1991 m. *Franovich* byloje) principai, CILFIT kriterijai bei *acte clair* doktrina, plačiau aptariami šiame magistro darbe, bei kitos nuostatos ir doktrinos, turinčios ženklų vaidmenį tiek bendram tarptautiniam įstatyminiam reglamentavimui, tiek ES piliečio gyvenime, yra J. H. H. Weiler žodžiais tariant „neatsiejamoms nuo taip vadinamo teismo konstitucijos konstravimo istorijos“⁹.

ETT sudaro valstybių narių bendru sutarimu šešeriems metams skiriami dvidešimt penki teisėjai ir aštuoni Generaliniai advokatai, kurių funkcija – nepriklausomai ir nešališkai pateikti nuomonę („išvadą“) ETT pateiktos bylos klausimais. ETT posėdžiauja trijų arba penkių teisėjų kolegijomis; didžiaja trylikos teisėjų kolegija, rengiama šalimi esančios valstybės narės ar Bendrijos institucijos prašymu, ar nagrinėjant itin sudėtingas, svarbias bylas; arba plenarine sesija, rengiama išimtiniais, Teismo statute numatytais atvejais arba tuomet, kai ETT manymu nagrinėjama byla yra ypatingos svarbos.

Nuo pat ETT įkūrimo jo jurisdikcija buvo apibrėžiama Europos Bendrijų sutarčių konvencijomis ir atitinkamomis nuostatomis. Pažymėtina, kad Teismas turi galią jo jurisdikciją apibrėžiančias nuostatas „įpareigojančiai ir galutinai“ interpretuoti, nustatydamas taip vadinamą „numanomą“ jurisdikciją („*implied jurisdiction*“), pranokstančią sutartimis aiškiai nustatytą ETT jurisdikciją, nors valstybėms narėms visgi paliekama galimybė suvaržyti Teismo kompetenciją sutarčių pataisomis. ETT kompetencija taip pat nustatoma kitais susijusiais instrumentais¹⁰.

1.1. ETT ir PIT santykio analizė

1.1.1. Teismų santykis iki Nicos sutarties

1988 m. Europos Tarybos sprendimu šalia ETT buvo įkurtas Pirmosios instancijos teismas (PIT), kurio pirminė užduotis buvo sumažinti ETT problemiška padidėjusį bylų krūvį (1980 m. ETT neišnagrinėtų bylų buvo 328, o 1988 m. šis rodiklis išaugo iki 605¹¹), daugiausiai perimant ES

⁸ The European Law Fund of the Lord Slynn of Hadley, the Great Britain in Lithuania, training center for the lithuanian judges. Seminaras: Europos Teisingumo Teismo praktika ir Žmogaus teisės civilinėse bylose, 2003

⁹ J.H.H. Weiler *The European Court and political integration*. Cambridge University press, 1999. p.189

¹⁰ K.P.E. Lasok, *The European Court of Justice Practice and Procedure*. London, Dublin, Edinburgh:Buttenthorths, 1994, p.8-11

¹¹ R. Derhousse, *The European Court of Justice. The Politics of Judicial Integration*. United States: St.Martin`s Press, INC., 1998, p.180

personalo, įmonių ir asmenų bylas, sudarant ETT sąlygas kryptingai veikti užtikrinant Bendrijos teisės vieningą aiškinimą. Lasok nuomone, būtinumas užtikrinti efektyvią ir kokybišką sudėtingą teisminę faktinę analizę, tuo pagerinant asmenų interesų apsaugą, bei sudarymas sąlygų ETT koncentruotis į pagrindinę Bendrijos teisės suvienodinimo funkciją ir buvo pagrindinis argumentas Pirmosios instancijos teismui įkurti¹².

Taigi, įgyvendindamas pagrindinį Bendrijos teisės taikymo vienodinimo uždavinį, ETT pagal EB sutarties 234 straipsnį bendradarbiauja su valstybių narių teismais, kompetentingais taikyti Bendrijos teisę, prejudicinių sprendimų priėmimo procese. Valstybių narių institucijos, vykdančios teismines funkcijas, turi teisę arba pareigą kreiptis į ETT su prašymu prejudicinio sprendimo dėl Bendrijos pirminės ar antrinės teisės akto aiškinimo, ar galiojimo klausimų, o ETT savo ruožtu veikia sutarčių apibrėžtose savo jurisdikcijos ribose, aiškindamas Bendrijos teisės nuostatas, tačiau nesikišdamas į nacionalinius valstybės narės įstatymus. Taipogi pagal Teismo statuto 51 straipsnį ETT jurisdikcijai priklauso ir EB sutarties 230, 232 straipsniuose nurodytų ieškinių nagrinėjimas, kai juos pareiškia EB institucija Europos ar Europos Centrinis Bankas dėl Europos Parlamento, Tarybos, ar bendrai veikiančių šių institucijų, ar Komisijos veikimo arba neveikimo; taip pat jei ieškinius pareiškia EB institucija dėl Europos Centrinio Banko veikimo ar neveikimo; o taip pat jei nurodytus ieškinius pareiškia valstybė narė dėl Europos Parlamento, Tarybos, ar bendrai veikiančių šių institucijų veikimo ar neveikimo, išskyrus nustatytas išimtis, o taip pat dėl Komisijos veikimo ar neveikimo pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 11a straipsnį¹³. Privačių asmenų ir įmonių ieškinių, pareiktų EB institucijoms dėl jų priimtų konkrečių sprendimų ar priemonių, tiesiogiai liečiančių jų interesus, nagrinėjimas nuo 1990 m. vidurio nebepriklauso ETT jurisdikcijai – tokių ieškinių nagrinėjimą perėmė PIT¹⁴.

ETT kompetencijai priklauso ir EB teisės akto teisėtumo patikrinimo funkcija, ir ETT gali tam tikrais atvejais tokį aktą panaikinti nustačius jį negaliojančiu, jei pavyzdžiui išsiaiškinama, kad EB institucija priėmė aktą neteisingiems tikslams, netinkamai vadovavosi nustatytais procedūrinėmis normomis, ar apskritai neturėjo teisės tokį aktą išleisti¹⁵. Pagal EB sutarties 300 straipsnį ETT taip pat turi teisę pareikšti nuomonę dėl tarptautinių susitarimų.

Pradėjus funkcionuoti PIT, Europos Bendrijų Teisingumo Teismas nebuvo itin

¹² K.P.E. Lasok, *The European Court of Justice Practice and Procedure*. London, Dublin, Edinburgh:Buttenthorpe, 1994, p.10

¹³ Teisingumo Teismo statutas // <http://curia.eu.int/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/statut.pdf>

Tarybos sprendimas iš dalies keičiantis Protokolo dėl Teisingumo Teismo statuto 51 ir 54 straipsnius (2004/407/EB, Euratomas) // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/getfrnt?Cl=e&C2=46609>

¹⁴ The Court of First Instance. Direct actions // <http://curia.eu.int/en/instit/presentationfr/tpi.htm>

¹⁵ J.Dine, S. Douglas-Scott, I.Persand, *Procedure and European Court*, p.14

suinteresuotas savo jurisdikcijos ribų susiaurinimu dalį kompetencijos perleidžiant PIT, baiminantis galimo pavojaus vieningam Bendrijos teisės aiškinimui bei taikymui. Tačiau, nepaisant to, apibrėžta jurisdikcijos dalis PIT buvo nustatyta Europos Tarybos sprendimais, atsižvelgiant į EB sutarčių nuostatas. PIT jurisdikcijai buvo perduotas visų ieškinių nagrinėjimas išskyrus tuos, kurie pagal minėto ETT statuto 51 straipsnio nuostatas priklausė ETT jurisdikcijai. PIT taip pat nagrinėja ieškinius dėl žalos bei įmonių ir asociacijų ieškinius dėl konkrečių aktų panaikinimo ar neveikimo. Europos Bendrijai dalyvaujant sutartiniuose santykiuose, PIT kompetentingas ir privatinės bei viešosios teisės srityje tiek esant reikalingam arbitražui, tiek nagrinėjant su tais santykiais susijusius ieškinius. Iki 2004 m. PIT jurisdikcijos ribose buvo ginčų tarp EB institucijų ir privačių asmenų (EB personalo, tarnautojų, kitų susijusių asmenų) dėl tarnybos ir darbo santykių nagrinėjimas bei sprendimas, tačiau ES Tarybos sprendimu įsteigus Europos Sąjungos tarnautojų teismą¹⁶, šios funkcijos buvo perduotos pastarajam.

Paminėtina yra tai, kad tam tikra prasme egzistuoja galimybė ETT susigrąžinti perleistą PIT jurisdikciją atskirais klausimais, nes esant tam tikroms aplinkybėms PIT gali atsisakyti nagrinėti jam skirtą klausimą paliekant jį ETT kompetencijai (pavyzdžiui susiklosčius aplinkybėms, kai abu teismai nagrinėja ieškinius, susijusius su tuo pačiu Bendrijos aktu)¹⁷. ETT galima pateikti apeliaciją tik teisės klausimais dėl sprendimų ir nutarčių, priimtų PIT. Toks apeliacinis skundas galimas dėl proceso metu padarytų procedūrinių pažeidimų arba kompetencijos stokos. ETT nustatė, kad skundas yra priimtinas ir pagrįstas, ETT gali panaikinti PIT sprendimą ir pats priimti naują sprendimą tuo klausimu byloje arba, nesant galimybės toje proceso stadijoje pačiam priimti sprendimo, grąžina bylą PIT, kuriam yra privalomas ETT sprendimas, priimtas apeliaciniame procese.

Visgi verta pastebėti, kad nors pirminis jurisdikcijos sričių padalijimas tarp ETT ir PIT kėlė abejonių dėl EB teisinės sistemos pamatinių principų taikymo praktikos stabilumo, tačiau šių teismų koegzistavimo vaisiai įrodė esant šiai sistemai daugiau ar mažiau sėkmingai, nors kitavertus tos pačios teisinės sistemos modelio sėkmės atoveiksmiu tapo bylų antplūdis į abu teismus ir su tuo susijęs byloje priimtų sprendimų kokybės klausimas bei gaišaties teisingume problema. Be abejo, Europos Sąjungos plėtra bei su ja susijusi naujų teisinių kultūrų ir teisėtvarų intervencija sąlygojo ir ETT bei PIT kompetencijos išsiplėtimą į naujas sferas bei nepraktikuotas sritis. Taigi, vienavertus EB susidarė situacija panaši į tą, kuri 1988 m. privertė EB institucijas imtis priemonių (Europos

¹⁶ Tarybos 2004 m. lapkričio 2 d. sprendimas įsteigiantis Europos Sąjungos tarnautojų teismą (2004/752/EB, Euratomas)/www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/decision.pdf

¹⁷ K.P.E. Lasok, *The European Court of Justice Practice and Procedure*. London, Dublin, Edinburgh: Buttenvorths, 1994, p.11-13

Komisiją ir Europos Parlamentą - pareikšti nuomones, o Tarybą - priimti sprendimą) įkurti PIT, ta prasme, kad ETT vėl prarado galimybę kokybiškai ir koncentruotai vykdyti jam priskirtas konstitucines pareigas ir esminį Bendrijos teisės sergėtojo vaidmenį, užtikrinant normų aiškinimo bei taikymo vienovę. Kitavertus, situacija tapo dar sudėtingesnė, nes pasikeitusioje EB iškilo pagrįstas klausimas, ar išsiplėtusioje, įvairialypėje ir tam tikra prasme stipresnėje ES esanti teisminė sistema dar gali užtikrinti EB teisinės sistemos skaidrumą bei prieinamumą visuomenei, EB teisės vienovę Bendrijos aukščiausiojo teismo (ETT) priemonėmis ir neuždelstą teisingumo įgyvendinimą¹⁸.

EB teisminė struktūra atsidūrė ties neišvengiamos teisminės reformos riba, būtinybe ją reorganizuoti ir subalansuoti taip, kad ji garantuotų išties efektyvų Bendrijos teisės taikymą ir tobulinimą prisijungus prie ES naujoms valstybėms narėms. Juolab, kad kokybiškas teisinio reguliavimo sistemos funkcionavimas yra tiesiogiai susijęs su sėkmingu ES ekonomikos vystymu, tikslu pasiekti ES pripažinimą ekonominiu vienetu, vienu pirmaujančių pasaulyje¹⁹.

ETT pradėjus funkcionuoti, iš esmės pirmine jo užduotimi buvo teisinių klausimų nagrinėjimas pagal Romos sutartį²⁰ šešių Europos ekonominės bendrijos valstybių narių rate. Maastrichto²¹ bei Amsterdamo²² sutarčių rezultate ne tik išsiplėtė Europos Sąjunga priimant naujas valstybes nares, bet neskaitant kitų atliktų pakeitimų buvo pakoreguotos ir EB teismų funkcijos priskiriant naujas aktualias jurisdikcijos sritis. Natūralu, kad ES integracijos procese į Bendriją įsiliejus skirtingoms nacionalinėms teisinėms tvarkoms, atsiranda ir daugiau skirtubių tarp valstybių narių nacionalinių bei EB institucijų teisėkūrų, o išleidus naujų Bendrijos teisės aktų, atsiranda ir tų aktų išaiškinimo konkrečiais klausimais poreikis, tuo padidinant darbo krūvį teismuose. O tinkamai reglamentuota ir efektyvi Bendrijos teismų veikla yra itin svarbi, nes nuo teisės aktų harmonizacijos proceso sėkmės tiesiogiai priklauso rinkos suvienijimas. ETT ir PIT jurisdikcija jau aprėpė klausimus, susijusius su: policijos ir teismų bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose, bendradarbiavimu civilinėse bylose bei intelektualinės nuosavybės srityje, vizų ir prieglobsčio problemomis, laisvu asmenų judėjimu bei imigracijos politika, Ekonominė ir Pinigų Sąjunga²³. PIT

¹⁸ P. J. G. Kapteyn, Reflections on the Future of the Judicial System of the European Union after Nice, p.173-174

¹⁹ A. Johnston, Judicial reform and the Treaty of Nice. Netherlands: Kluwer Law International, CML Rev.,2001, p.498-450

²⁰ Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis (Romos sutartis)//

<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>

²¹ Europos Sąjungos sutartis (Maastrichto sutartis)//

<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>

²² Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikros su jomis susijusius aktus// <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=29686&Condition2=>

²³ The Court of Justice and the Court of First Instance. The future of the judicial system of the European Union (Proposals and Reflections), p.5-7

teko dirbti su klausimais, susijusiais su Europos Centrinio Banko skirtomis įmonėms sankcijomis, Europos Centrinio Banko ir Europolo pareigūnams prieinamomis teisinėmis priemonėmis, kova prieš sukčiavimą, Audito Rūmų atliktu asmenų gavusių, Europos Bendrijos lėšų, auditu, taip pat su fizinių ir juridinių asmenų priėjimu prie EB institucijų dokumentų, ir prekinių ženklų bei augalų įvairovės teisių apsauga, konkurencijos klausimais²⁴. O ETT pats išplėtė savo jurisdikcijos ribas, savo išaiškinimais prejudicine tvarka praplėsdamas subjektų, galinčių kreiptis į teismą prejudicinio sprendimo, ratą bei išaiškintinų teisės aktų kategoriją. Kas dėl pirmojo, teismas išplėtė *nacionalinio teismo* kaip subjekto sąvoką, į ją įtraukdamas ir „industrinius tribunolus“, profesionalų rūmų kolegijas, kitus kvazi-teisminius organus, vykdančius ne tik teismines funkcijas²⁵. Kas dėl antrojo, ETT savo sprendimuose nurodė, kad gali būti pateikiami teismo išaiškinimai dėl EB sudarytų tarptautinių sutarčių, valstybių narių konstitucinėms tradicijoms bendrų įstatymų principų, net ir dėl neįpareigojančių teisės aktų²⁶. To išdavoje prejudicinių bylų kiekiui išaugus iki sunkiai apdorojamo ir tokiu būdu iškilus Bendrijų teismų darbo kokybės smukimo galimybei bei Bendrijos teisės vienovės grėsmei, pasigirdo teisminės reformos siūlymo variantų įdiegti filtravimo mechanizmus prašymų dėl prejudicinio sprendimo priėmimo sistemoje ar sukurti papildomų specialių teisminių vienetų bylų krūviui nuo PIT ir ETT nuimti²⁷. Vienokia ar kitokia teisminė reforma buvo neišvengiama.

1.1.2. ETT ir PIT po Nicos sutarties

2000 m. Nijoje sušauktoje Tarpvyriausybinėje Konferencijoje atsižvelgiant į artėjantį naują ES plėtros etapą buvo aptariami pasiūlymai institucinių reformų klausimais. 2001 m. kovo 10 d. buvo pasirašyta Nicos sutartis²⁸, įdiegusi žymius pakeitimus EB teisminėje sistemoje, atirbojant ETT ir PIT jurisdikciją, nors ši reformos dalis, pasak M. Heim, buvo „vienas mažiausiai įvertintų aukščiausiojo lygio konferencijos aspektų“²⁹.

²⁴ Ibid.

²⁵ R. Norkus, D. Prapiestytė, V. Valančius, Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. Vilnius; VĮ Teisinės informacijos centras, 2004, p.130

²⁶ Case 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* [1970] ECR 1125; Case C-181/73 *R. & V. Haegeman/Belgian State* [1974] ECR 449; Case C-322/88 *Salvatore Grimaldi/Fonds des maladies professionnelles* [1989] ECR 4407; P.Jeney, Victim of Its Own Success – the EU Court in Need of Reform. Open Society Institute. EU accession monitoring program// <http://www.eumap.org/articles/content/80/801>

²⁷ Ibid. Victim of Its Own Success – the EU Court in Need of Reform.

²⁸ Treaty Of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, Official Journal C 80, 10 March 2001//

<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/12001C/htm/12001C.html>

²⁹ M. Heim, Speeding up European Justice. Center for European Reform, 2001// http://www.cer.org.uk/articles/n_19_heim.html

Naująja Europos Bendrijos steigimo sutartimi iš esmės pakeistas PIT vaidmuo ETT atžvilgiu. Nuo pat PIT įkūrimo iki Nicos sutarties jis nebuvo vertinamas kaip pakankamai kompetentingas, savarankiškas teismas, o tik kaip papildanti institucija, įsteigta šalia ETT pastarajam skirtų bylų krūviui sumažinti. Pagal naujosios Sutarties 220 straipsnį PIT pirmą kartą EB istorijoje įvardintas kaip nepriklausomas, savarankiškas, tolygioje padėtyje su ETT esantis teismas. Nicos sutarties nuostatomis PIT kompetencijai perduota daug klausimų, kuriuos iki tol nagrinėjo ETT. Pirmiausiai akcentuotina tai, kad Sutarties nuostatomis iš esmės supurtyti iki tolei gyvavusios prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros principų pamatai – 225 straipsnio 3 dalimi PIT kompetencijai priskirta teisė nagrinėti prejudicinio sprendimo priėmimo klausimus, pateiktus pagal EB sutarties 234 straipsnį. Tiesa, nustatyta, kad PIT yra nagrinėtini mažiau svarbūs, visuotinį EB intereso lygį nesiekiantys klausimai, ir tik konkrečiose ETT statuto numatytose srityse. Dėl pastarosios nuostatos kyla neaiškumų, nes Statutas tokių sričių nenurodo, tačiau literatūroje randama nuomonių, kad tai galėtų būti, pavyzdžiui, ginčai, susiję su EB patentų, prekinių ženklų ar dizaino teisių apsauga, įgyvendinimu ir iš to kylančiais pažeidimais, nes PIT kai kuriose (pavyzdžiui, prekinių ženklų) srityse jau yra sukaukęs solidžios praktikos nagrinėdamas tiesioginius ieškinius³⁰. „Kompetencijos perdavimas PIT šioje srityje įgauna dar didesnę prasmę ateityje ketinant įkurti specializuotą Patentų teismą.“³¹ Pradžiai galima būtų apibendrintai išskirti sritis, susijusias labiau su techniniais klausimais bei sritis, savo prigimtimi iš esmės daugiau savarankiškas. Taip pat PIT kompetencijai galėtų būti priskirti muitų teisės klausimai, tai yra klausimai, pateikiami dėl konkrečių produktų klasifikavimo pagal kombinuotąją nomenklatūrą, o be to ir iš žemės ūkio, socialinės apsaugos, antidempingo, konkurencijos, valstybės pagalbos sričių kylantys klausimai³². Sudėtinga aiškiai nustatyti kompetencijos sritis kiekvieną iš jų visiškai atribojant nuo kitų sričių, nes Generalinio advokato F. G. Jacobs'o žodžiais tariant, byloje iškilus iš skirtingų sričių išplaukiantiems klausimams, išlieka tikimybė atsirasti dar svarbesnėms, platesnės apimties problemoms, net ir esant nuorodai į konkrečią teismo kompetencijos sritį³³. Esant kol kas tik kai kurioms teorinėms prielaidoms dėl prejudicinio sprendimo priėmimo sričių kompetencijos padalijimo tarp ETT ir PIT, pastarojo jurisdikcijos išsiplėtimas traktuotinas teoriniu, tačiau visgi tai

³⁰ A. Johnston, *Judicial reform and the Treaty of Nice*, p.508

³¹ Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/P. Kūris//*Jurisprudencija*.- ISSN 1393-6195.-[T.] 6 (84)(2006), p.13

³² Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/P. Kūris//*Jurisprudencija*.- ISSN 1393-6195.-[T.] 6 (84)(2006), p.13

³³ F. G. Jacobs, *Possibilities for further reforming the preliminary ruling procedure//CCBE Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union /Lenaerts K. The unity of European law and the overload of the ECJ – the system of preliminary rulings revisited /The future of the European judicial system – the constitutional role of European Courts//6th International ECLN-Colloquium/IACL Round table. – Berlin, 2005, p. 21-24*

yra vertintina kaip progreso tobulinant fundamentalių teisingumo principų įgyvendinimą ženklas. Nes manyčiau, kad iki šiol egzistuojantis totalus ETT monopolis prejudiciniame procese nuo pradžios iki galo be tolesnio apskundimo galimybės nėra visiškai teisinga praktika. Paminėtina ir tai, kad Sutarties 225 straipsnio 3 dalis numato, jog Generaliniam advokatui nustačius Bendrijos teisės darnos bei vienodumo grėsmę, galimas PIT priimtų sprendimų peržiūrėjimas ETT. Šioje vietoje lieka atviras klausimas – ar tokia praktika pasitarnautų teisingumo labui, ar tik suvaržytų naujai atsivėrusias PIT veiklos galimybes ir iš to išplaukiančius privalumus.

Svarbu yra tai, kad Nicos sutarties nuostatomis paskirstytos ETT ir PIT jurisdikcijos sferos yra koreguojamos atitinkamai ETT statuto ir Darbo reglamento nuostatomis. Štai naujai priimto EB statutus pakeitusio vieningo Teismo Statuto³⁴ 51 straipsnis nurodo į ETT jurisdikcijos sritį bylose pagal valstybių narių, Bendrijų institucijų ir Europos Centrinio Banko ieškinius, nors Sutarties 225 straipsnio 1 dalis nustato galimybę nagrinėti valstybių narių ar Bendrijų narių ieškinius kitai EB institucijai. Galima drąsiai teigti, kad Nicos sutartis suteikė PIT totalią jurisdikciją bylų pagal tiesioginius ieškinius valstybės pagalbos, komercinės ir regioninės politikos, konkurencijos, prekių ženklų teisės, žemės ūkio, tarnautojų reglamentavimo ir pan. srityse su minėto Statuto 51 straipsnio išlygomis (atmetant ir tas bylas, kurios nagrinėtinos ES tarnautojų teisme ir Sutartimi numatytos paskirti nagrinėti teisėjų kolegijoms). Sutarties 225 straipsnio 1 dalyje nurodytoms ieškinių arba bylų kategorijoms pagal 230, 232, 235, 236, 238 straipsnius priklauso su EB norminių aktų pažeidimu ar piktnaudžiavimu, kompetencijos trūkumu, institucijų neveikimu susiję klausimai, ginčai dėl žalos atlyginimo bei ginčai tarp EB institucijų ir tarnautojų. Taip pat PIT priima sprendimus pagal bet kurią arbitražinę EB ar jos vardu sudarytos sutarties išlygą, reguliuojamą viešosios arba privatinės teisės normomis. Įdomu pažymėti, kad kai kuriose bylose PIT nustatytas kaip galutinė instancija, nors atskirais atvejais pagal ETT Statutą bei tik teisės klausimais numatyta ir PIT sprendimo apeliacinio apskundimo ETT galimybė.

Dar vienas žingsnis EB teisminės architektūros reorganizacijos procesuose yra specializuotų institucijų – pagal sutarties 225a straipsnį, teisėjų kolegijų, kurių paskirtis yra tam tikrų kategorijų bylų, anksčiau priskirtų ETT arba PIT, nagrinėjimas pirmąją teismo instanciją -, įsteigimas. Tokį sprendimą turėtų priimti „Taryba sprendama vieningai, remdamasi Komisijos pasiūlymu bei pasikonsultavusi su Europos Parlamentu ir ETT arba ETT prašymu bei pasikonsultavusi su Europos Parlamentu ir Komisija.“ (Nicos sutarties 225a straipsnis). Specializuotų kolegijų įkūrimas ne tik įtakotų PIT skiriamų bylų krūvio sumažinimą, bet ir reikštų tripakopės EB teisminės sistemos

³⁴ Statute of the Court of Justice, CVRIA November 2005//
<http://www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/statut.pdf>

įdiegimą. Tame pačiame straipsnyje nurodytos kolegijų sprendimų apeliacinio apskundimo taisyklės apsaugotų nuo tokia tvarka nagrinėjamų bylų proceso nepageidautinos gaišaties.

Taip pat pažymėtina svarbi Nicos sutarties nuoroda į galimybę tvirtinti, įvesti pataisas ar papildymus į ETT, PIT bei teisėjų kolegijų darbo reglamentus Europos Tarybos kvalifikuotos balsų daugumos pritarimu, kadangi iki tol reglamentuotas vienbalsio balsavimo būdas iki 25 valstybių narių išsiplėtusioje ES sudarytų vieningo veikimo keblumų. Be to, „ETT prašymu ir pasikonsultavusi su Europos Parlamentu bei Europos Komisija arba Europos Komisijos prašymu ir pasikonsultavusi su Europos Parlamentu bei ETT, Europos Taryba gali veikdama vieningai keisti ETT statuto nuostatas išskyrus I antraštinę dalį, kuri nustato sąlygas, susijusias su ETT narių taryba“ (Sutarties 245 straipsnis).

Apibendrinant galima pasakyti, kad „Nicos sutarties ir ETT protokolo rezultatas nėra visoms problemoms spręsti tinkama pilnavertė sistema, o veikia tik dėžė įrankių, kuriuos Komisija, Taryba ir abudu teismai turėtų progresyviai naudoti“³⁵. Žymus ES valstybių narių skaičiaus padidėjimas su paskutiniąja plėtros banga sąlygojo neišvengiamą būtinybę EB institucinėmis, o taipogi ir Bendrijos teismų sistemos, reformomis siekti užtikrinti veiksmingą ES egzistavimą tinkamo liberalios demokratijos principų įgyvendinimo keliu. Šiame procese svarus vaidmuo skiriamas būtent Bendrijos teismams – ETT, PIT ir kitoms šalia jų įsteigtoms teisminėms institucijoms. Be abejo, nevalia nepaisyti ir valstybių narių nacionalinių teismų, kaip Bendrijos teismų sistemos pilnavertės sudedamosios dalies, indėlio šiame procese.

1.2 Nacionalinių teismų ir ETT sąveika

1.2.1. Sąveikos būtinybė ir neišvengiamumas

Kalbant apie nacionalinių teismų įsitraukimo į Bendrijos teisės įgyvendinimo ir vykdymo procesą, gana taikliai yra pažymėjęs Andrejs Lapse. Jo žodžiais tariant, iki įstojimo į Europos Sąjungą momento būsimųjų valstybių narių įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios daug nuveikė nacionalinės teisės sistemą derinant su naujais uždaviniais, o teismai į stojimo darbus lyg ir nebuvo įsitraukę. Įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių veikla buvo orientuota į reikiamos nuomonės formavimą, o jau po įstojimo į ES momento savo žodį privalėjo tarti ir teismai, pateikdami kitų dviejų valdžių darbo įvertinimą. Pirmiausia ši našta tenka nacionalinei teisei, nors

³⁵ O. Due, *The Court of Justice after Nice*. Universitet Stockholms // <http://www.iuridicum.su.se/nef/Gamla%20aktiviteter/Due.htm>

pagal preliminarus nutarimo priėmimo procedūrą į tai įsitraukia ir ETT³⁶. Paul Craig manymu, valstybių narių nacionaliniai teismai yra savarankiški Europos teisės įgyvendintojai ir vykdytojai, ir net ETT juos yra apibrėžęs kaip „teismus su visuotine jurisdikcija Bendrijos teisei“³⁷.

Galima būtų iškelti mintį, kad Bendrijos steigimo sutartis nebuvo pakankama priemonė Bendrijos teisės viršenybei ir vieningumui užtikrinti, o specialiai tuo tikslu įsteigto teismo – ETT įkūrimo faktas dar nėra sprendimas. Yra būtinas visas kompleksas mechanizmų. Įstodama į ES nauja valstybė narė ją įpareigojančiais pripažino tiek pirminės, tiek antrinės Bendrijos teisės aktus, o žymiojoje *Costa v. Enel* byloje ETT suformuluotas Bendrijos teisės viršenybės principas³⁸, pagal kurį reikalaujama, kad nacionaliniai įstatymai neprieštarautų Bendrijos teisei, siekiant užtikrinti Bendrijos teisės tiesioginį veikimą ir taikymą, tapo privalomu. Pastebėtina, kad liūto dalis Europos Bendrijos teisės yra taikoma ne Bendrijos institucijų, bet valstybių narių valdžios organų, o bylos dėl EB teisės klausimų dažniau išnagrinėjamos ne ETT ar PIT, o būtent nacionaliniuose teismuose ar tribunoluose, todėl teigtina, kad Europos Bendrijos teisės didžioji dalis yra decentralizuota³⁹. Egzistuoja nuomonė, kad ne ETT, o valstybių narių viešojo administravimo institucijas kontroliuojantys nacionaliniai teismai laikytini Bendrijos teismais, užtikrinančiais Bendrijos teisės įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu, tačiau jiems tenka pareiga su preliminarus nutarimo instituto pagalba bendradarbiauti su ETT⁴⁰.

ETT kategoriškai akcentavo, kad visi Bendrijos teisės aktai nepriklausomai nuo to, ar daro tiesioginį poveikį, ar ne, yra viršesni už valstybių narių nacionalinės teisės normas, teisminę valdžią, vykdomąją valdžią ir konstitucinį reguliavimą⁴¹. Esant nustatytai prievolei yra būtinas ir atsakomybės už jos nevykdymą mechanizmas. Jeigu valstybė narė nesilaiko ETT nustatyto Bendrijos teisės viršenybės principo, atsiranda valstybės atsakomybė pagal bendrą tarptautinės teisės principą, kad yra atsakoma už įsipareigojimų nevykdymą ir atlyginami valstybės institucijų padaryti nuostoliai⁴². Nustatant valstybės narės atsakomybės principą pasižymėjo *Francovich and Bonifaci v. Italy* ir *Brasserie du Pêcheur SA v. Germany* bylos: pirmojoje šis principas buvo pirmą kartą suformuluotas, o pastarojoje buvo patikslinta, jog tam, kad kiltų valstybės atsakomybė, pažeidimas

³⁶ Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismo sąveika = Par nacionālo tiesu un Eiropas Kopieniu tiesas mijiedarbību / Andrejs Lapse // Konstitucinių teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste.-Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004.-p.33

³⁷ P.Craig The jurisdiction of the Community Courts Reconsidered. p. 178

³⁸ Case 6/64 *Costa v. Enel* [1964] ECR 585

³⁹ O. Due, The Court of Justice after Nice. Universitet Stockholms //

<http://www.iuridicum.su.se/nef/Gamla%20aktiviteter/Due.htm>

⁴⁰ Norkus R., Prapiestytė D., Valančius V. procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. P.37

⁴¹ Case 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* [1970] ECR 1125

⁴² International Law Commission Report, 1996, Chapter III, State Responsibility //

<http://www.un.org/law/ilc/reports/1996/chap03.htm>

turi būti pakankamai didelis⁴³. Ši sankcija yra kaip galutinė priemonė būtinai sąveikai užtikrinti, nors valstybės narės yra pačios suinteresuotos vykdyti joms priskirtus įsipareigojimus, o atsakomybės mechanizmas puikiai atlieka paskatos vaidmenį.

Kitas mechanizmas, skirtas Bendrijos teisės vienovei ir viršenybei užtikrinti bei būtinai sąveikai tarp ETT ir nacionalinių teismų įgyvendinti yra preliminarinių klausimų perdavimas ETT, įtvirtintas EB sutarties 234 straipsnyje. Pastebėtina, kad tai stebėtinai paprastas ir išties pasiteisinęs mechanizmas, padedantis teismams sėkmingai įtvirtinti Bendrijos teismo praktikoje dažnai polemiskus viršenybės ir vienovės klausimus, pasitelkiant tarpusavio bendradarbiavimo bei nepolitizuoto ir veiksmingo konkretaus ginčo (dažniausiai privatinės teisės) sprendimo būdus. Apie šį mechanizmą bus plačiau aptarta antrojoje magistro darbo dalyje.

1.2.2. *Acte clair* doktrina ir *teismas* EB sutarties 234 straipsnio prasme

Diskutuojant ETT ir nacionalinių teismų sąveikos klausimu būtina aptarti ir vadinamąją *acte clair* doktriną, ETT įdiegtą 1981 m. priėmus sprendimą *CILFIT* byloje⁴⁴. EB sutarties 234 straipsnis įpareigoja teismus, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę yra galutiniai ir neskundžiami, kreiptis į ETT, susidūrus su Bendrijos teisės aktų aiškinimu ir taikymu. Iš esmės aptariama doktrina yra susijusi būtent su tokiais teismais. ETT *CILFIT* byloje įtvirtino tris išimtines sąlygas nurodant, kuriais atvejais „galutinės instancijos“ teismui leidžiama nesikreipti į ETT, o spręsti klausimą pačiam. Šios išimtys yra žinomos kaip *CILFIT* kriterijai. Pirma, jeigu klausimas, liečiantis EB teisę yra nereikšmingas. Antra, jei klausimą, dėl kurio nacionalinis teismas ketina kreiptis, ETT jau yra išsprędęs. Ši aplinkybė ETT patikslinta *Da Costa* byloje, kurioje išdėstyta nuostata, kad bet kuris nacionalinis teismas privalo atsižvelgti ir į tai, kad dėl jau išspręstų klausimų kreiptis preliminarus nutarimo galima tik jei pateikiamas naujas argumentas ar veiksnys⁴⁵. Trečia, jeigu nacionalinio teismo nagrinėjamas klausimas Bendrijos teisės požiūriu yra toks aiškus (*too obvious*), kad tinkamam jo aiškinimui ETT sprendimas nėra būtinas.

Pastaroji ir pati problematiškiausia išimtis yra vadinama *acte clair* doktrina (literatūroje taip pat teko rasti nuomonę, kad *acte clair* „kintamą“ doktriną sudaro dvi išimtys iš trijų, išskyrus pirmiausiai paminėtą⁴⁶). Įdomu pažymėti, jog ši doktrina atsirado iš Prancūzijos administracinės

⁴³ Joined Cases C-6/90 Francovich [1991] ECR I-5357

⁴⁴ Case 283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health* [1982] ECR 3415

⁴⁵ Case 28-30/62 *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963] ECR 61

⁴⁶ Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismo sąveika = Par nacionalo tiesu un Eiropas Kopieniu tiesas mijiedaribu / Andrejs Lapse // Konstitucinių teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste.-Vilnius:

teisės, ir Prancūzijos nacionaliniai teismai ja pasinaudojo tikslu apeiti EB teisės taikymą. Dėl šios priežasties ETT tapo svarbu nubrėžti tikslas, detalias gaires doktrinos apimčiai apriboti. Siekiant išvengti piktnaudžiavimų, ETT doktrinos aiškinimas visada buvo suvaržančio, apribojančio pobūdžio. Šiuo klausimu ETT nusprendė, kad nacionaliniai teismai, naudodami *acte clair*, turi būti įsitikinę, jog jų aiškinimas nenuves prie skirtingumo kitų valstybių narių teismuose ir ETT. Svarbu tai, kad tokios galimybės egzistavimas turi būti įvertintas vadovaujantis EB teisės charakteringomis ypatybėmis, liečiančiomis aiškinimą, tai yra skirtingų kalbų versijų sugretinimu, Bendrijos teisės terminologijos specifiškumu bei pasinaudojant teleologiniu/konteksto aiškinimu. Vertinant doktrinos taikymo sąlygas atrodytų, kad ši doktrina nacionaliniam galutinės instancijos teismui tikrai „neatriša rankų“ ir nepalieka didelės sprendimo pasirinkimo galimybės, tačiau visgi tokios doktrinos įdiegimas tam tikra prasme decentralizuoja Bendrijos teisės aiškinimo kontrolę. Todėl siekiant išvengti pavojingos situacijos, kad toks decentralizavimas neimtų prieštarauti Bendrijos teisėje vyraujančiam vienodo aiškinimo ir taikymo principui, buvo siekiama nustatyti kuo siauresnius doktrinos taikymo rėmus.

Pastaraisiais metais apribojantis aiškinimas susilaukė kritikos bangos. Pavyzdžiui, 2000 m. Komisijos sudaryta ekspertų grupė teisinės sistemos ateičiai apibrėžti padarė išvadą, kad nacionaliniai teismai turi būti paskatinti dažniau taikyti Bendrijos teisę ir galutinės instancijos teismai turėtų kreiptis su klausimu tik jei jis yra pakankamos svarbos⁴⁷. Kitas paminėtinas *acte clair* doktrinos sušvelninimo šalininkas yra Generalinis advokatas G. A. Jacobs`as. Šiuo klausimu *Wiener* byloje jis išreiškė nuomonę, kad ribotos gairės turi būti taikomos byloms, kuriose tikrai reikalingas vienodas teisės aiškinimas visoje Bendrijoje, nes iškeltas klausimas yra visuotinai svarbus, tai yra nacionaliniai teismai turi kreiptis tik tuomet, kai dalykas yra tikrai tinkamas pasiekti EB sutarties 234 straipsnio (177) tikslus⁴⁸. Pagrindinė doktrinos švelninimo priežastis yra pagrįsta būtinybe išsaugoti prejudicinio sprendimo proceso efektyvumą. Iš tiesų, per didelis pateikiamų klausimų srautas gali pakenkti prejudicinio proceso kokybei. Be to, GA F. G. Jacobs`o manymu, nacionaliniai teismai tampa „pakankamai subrendę“ tinkamai taikyti ETT praktikos visumą⁴⁹.

Iš tiesų tokia progresyvi G. A. Jacobs`o argumentacija yra įdomi Bendrijų teisės veiksmingo taikymo aspektu, nes Europos teisės ateitis be abejo eis per faktinį regionalizavimą ir galios nacionaliniams teismams suteikimą. Visgi *acte clair* doktrinos sušvelninimo klausimas tapo nesutarimų šaltiniu, net tarp Generalinių advokatų. Priešingą F. G. Jacobs`ui nuomonę griežtai

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004.,p.37-38

⁴⁷ Report of the reflection group on the future of the judicial system of the European Communities, January 2000

⁴⁸ Case *Wiener* [1997] ECR I-6495

⁴⁹ *Ibid.*

išsakė Generalinis advokatas A. Tizzano *Lyckeskog* byloje⁵⁰ nors ir pažymėjo, kad ETT sprendimas *CILFIT* byloje buvo kaip priemonė mėginant nustatyti pusiausvyrą tarp vieningo Bendrijos teisės taikymo būtinybės bei siekio išvengti netinkamo pobūdžio nacionalinių teismų kreipimusi į ETT. Kaip ten bebūtų, kontrargumentai yra stiprūs iš esmės. Pirma, visada reikia turėti omenyje, kad istoriškai *CILFIT* kriterijai buvo nustatyti tam, kad išvengti nacionalinių teismų piktnaudžiavimo taikant *acte clair* doktriną. Antra, prejudicinių sprendimų, dėl kurių kreipiasi galutinės instancijos teismai, skaičius šiuo metu negali būti laikomas kliudančiu prejudicinės procedūros veiksmingumui. Šiuo klausimu GA A. Tizzano pažymėjo, kad nuo 1960 m. iki 2000 m. priimti 1173 prejudiciniai sprendimai kaip rezultatas iš 4381 galutinės instancijos nacionalinių teismų kreipimusi. Trečia, *CILFIT* kriterijai sudaro išimtis iš Sutarties teksto, vadinasi, kaip ir kiekviena išimtis, jie turi būti aiškinami su apribojimais. Ketvirta, vienintelis galimas sprendimas turėtų būti Sutarties teksto pakeitimas. Juk Sutarties dėl Konstitucijos Europai III-369(3) straipsnis nepakeičia EB sutarties 234(3) straipsnio formuluotės. Penkta, vis dar yra daugybė netinkamo Bendrijos teisės nacionaliniuose teismuose taikymo pavyzdžių. Be to, naujųjų valstybių narių nacionaliniai teismai nėra pakankamai subrendę⁵¹. Taigi išvada, prie kurios neišvengiamai prieinama, kad *acte clair* doktrinos sušvelninimas nei šiuo metu, nei artimiausioje ateityje deja nėra taikytinas.

Būtina atkreipti dėmesį į ETT sprendimą *Gaston Schul* byloje⁵², pakoregavusį *CILFIT* kriterijų taikymą teisminėje praktikoje. Šioje byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl galutinės instancijos teismo prievolės kreiptis prejudicinio sprendimo į ETT EB teisės normos galiojimo klausimu, jei panašaus teisės akto tam tikros normos jau yra ETT nustatytos kaip negaliojančios. ETT išaiškino, kad *CILFIT* kriterijai EB teisės aktų galiojimo klausimams spręsti netaikomi ir nacionalinis teismas turi pareigą dėl to kreiptis prejudicine tvarka į ETT.

Įdomu paminėti ir dar vieną problemą klausimą, galimą prejudicinio sprendimo procedūros eigoje. Atsižvelgiant į tai, kad Europos Sąjungą kaip vienetą visgi sudaro skirtingas teisinis sistemas turinčios valstybės narės, neretai kyla neaiškumų, kas turi teisę/pareigą kreiptis į ETT, tai yra kokia yra *teismo* samprata EB sutarties 234 straipsnio prasme. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis reglamentuoja ne tik klasikinę teismo sampratą (*sensu stricto a judicial body*), bet ir kitas teismo sprendimo funkcijas. Pirmiausia procesas šioje institucijoje turi būti kontradikcinio, o ne inkvizicinio pobūdžio⁵³, o pagal EB sutarties 234 straipsnio prasmę ir nereikalaujama, kad institucija, turinti teisę kreiptis dėl prejudicinio sprendimo,

⁵⁰ Case C-99/00 *Lyckeskog* [2002] ECR I-4839

⁵¹ Pernice and Maduro (eds.), *A Constitution for the European Union : First Comments on the 2003-Draft of the European Convention*, Nomos, 2003

⁵² Case C-461/03 *Gaston Schul* [2005]

⁵³ Case T-348/94 *Enso Espanola S A v. Commission of the European Communities*

būtų teismas klasikine prasme. ETT nurodė kriterijus tokiai institucijai nustatyti:

- kontradikcinio principo laikymasis;
- valstybės valdžios įtaka institucijos narių paskyrimui;
- institucijos jurisdikcija šalių atžvilgiu⁵⁴.

Šiame sprendime, priimtame *Vaassen-Göbbels* byloje 1966 m. birželio 30 d., nurodyti kriterijai buvo plėtojami ir kitose bylose⁵⁵. ETT yra pažymėjęs, kad tai, jog jei institucija ne tik priima teismo sprendimus, bet ir vykdo kitas funkcijas, tai nėra pakankamas pagrindas jai netaikyti EB sutarties 234 straipsnio nuostatų. Tai iliustruoja šis pavyzdys: Italijos valdžios įstaigos iškėlė baudžiamąją bylą dėl upės užteršimo, kilo klausimas, ar Italijos baudžiamojo įstatymo normos atitinka Direktyvą 78/659, reguliuojančią vandens kokybės standartus ir leistiną taršos lygį. Todėl Pretoras į ETT kreipėsi su klausimu, ar Italijos vandens apsaugos nuo užterštumo įstatymai atitinka minėtą direktyvą. ETT priėjo išvados, kad nors Pretoras vykdė ne tik teismo funkcijas, bet ir kitas užduotis (buvo prokuroras konkrečioje byloje), jis visgi pagal EB sutarties 234 straipsnio aiškinimą pripažįstamas teismu⁵⁶. Iš to išplaukia, kad ETT aiškina nacionalinio, arba valstybės narės, *teismo* sąvoką plačiau, nei įprasta bei traktuoja ją kaip savarankišką Bendrijos teisės sąvoką.

2. PREJUDICINIO SPRENDIMO PROCEDŪRA ETT

2.1. Prejudicinis procesas

Šioje darbo dalyje bus plačiau aptartas vienas minėtų Bendrijos teisės vienovės ir viršenybės užtikrinimo mechanizmų, teisės doktrinoje dar vadinamas „brangakmeniais Bendrijos teismo karūnoje“⁵⁷ – tai prejudicinio sprendimo procedūra, numatyta EB sutarties 234 straipsnyje. Anksčiau darbe įvardintas ETT „Bendrijos teisės sergėtojo“ vaidmuo bei aktyvus Teismo dalyvavimas. Tobulinant Bendrijos teisę yra itin aiškus prejudicinių sprendimų priėmimo procese, kuris yra viena ETT suteiktos jurisdikcijos, į kurią taipogi įeina ir įvairių rūšių ieškinių nagrinėjimas, sričių.

⁵⁴ Case C-134/97 *Victoria Film A/S*; Case 61-65 *Vaassen-Göbbels (a widow) v. Management of the Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf*

⁵⁵ Case C-200/98 *X et Y* [1999]; Case C-407/98 *Abrahamsson et Anderson* [2000]; Case C-17/00 *De Coster* [2001]; Case C-161/03 *Cafom et Samsung* [2003]; Case C-235/02 *Saetti et Frediani* [2004]; Case C- 125/04 *Denuit et Cordenier* [2005]

⁵⁶ Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismo sąveika = Par nacionalio tiesu un Eiropas Kopieniu tiesas mijiedaribu / Andrejs Lapse // Konstitucinių teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste.-Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004.,p.38-39

⁵⁷ P. Craig, G. de Búrca. EU Law. Text, Cases and Materials. Third Editon. Oxford: Oxford University Press, 2003, p.434

Dauguma ETT nagrinėjamų bylų buvo ir šiuo metu yra būtent dėl valstybių narių prašymų priimti prejudicinį sprendimą. Galima pasakyti, kad tai tapo pagrindine priemone Teismo valdomai Bendrijos disciplinai įvesti⁵⁸. Teismui pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą procedūra iš esmės skirtinga, palyginus su tiesioginių ieškinių Teisme nagrinėjimo procedūra. Tiesioginių ieškinių (dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo, dėl institucijos priimtų teisės aktų – reglamento, direktyvos ar sprendimo – panaikinimo, dėl Bendrijos institucijų neveikimo teisėtumo) nagrinėjimo procesas nebus plačiau aptartas, nes šio darbo aspektu aktualus yra būtent prejudicinis procesas, kuris yra pagrindinė ETT ir valstybių narių nacionalinių teismų teisinio dialogo forma bei vienas esminių Europos Sąjungos teisinės sistemos apsaugos elementų.

Šis procesas ypatingas tuo, kad į ETT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą gali, o nustatytais atvejais ir privalo, kreiptis tik nacionaliniai teismai, kurie yra kompetentingi taikyti Bendrijos teisę. Jeigu nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje iškyla klausimas, susijęs su vienos ar keleto Bendrijos teisės nuostatų galiojimu arba aiškinimu, ir kurio išsprendimas yra būtinas tinkamam sprendimui toje byloje priimti, teismas gali kreiptis į ETT prejudicinio sprendimo. Šios teisės negali suvaržyti valstybės narės vidinės procesinės normos. Kitiems subjektams – nacionaliniame teisme nagrinėjamoje byloje dalyvaujančioms šalims, valstybės narės ar ES institucijoms – kreipimosi iniciatyva nepriklauso, jie gali dalyvauti tik jau pradėtame ETT procese.

Prejudicinio proceso ETT pagrindas dažniausiai yra nacionalinio teismo nutartis, nors paties dokumento, kuriuo kreipiamasi, formos reikalavimai nėra reglamentuoti nei Bendrijos teisės normomis, nei daugelio ES valstybių narių procesiniais įstatymais. Tačiau pateiktame ETT nacionalinio teismo dokumente turi būti aiškiai (nesudarant kliūčių vertimui į kitas ES oficialias kalbas), tiksliai ir pagrįstai suformuluoti bei pakankamai informatyviai išdėstyti prejudiciniai klausimai bei taip pat išspręsti pagal daugelio valstybių narių procesines normas privalomi nagrinėjamos bylos sustabdymo klausimai. Pateikiamo ETT prašymo turinio išdėstymo kokybei skirtinas pakankamas dėmesys, nes nuo to priklauso prejudicinio proceso ir jo metu priimto sprendimo reikšmė konkrečios bylos, nagrinėjamos nacionaliniame teisme, atžvilgiu. Todėl ETT rekomenduoja, kad ne daugiau nei dešimties puslapių tekste būtų tiksliai išdėstytos reikšmingos nustatytos nagrinėjamos bylos aplinkybės arba faktinės prielaidos dėl prejudicinio klausimo pateikimo, konkretaus ginčo dalykas, nurodytos tiek su bylos dalyku sietinos Bendrijos teisės nuostatos, tiek taikytinų nacionalinės teisės nuostatų turinys ir, jei reikalinga, atitinkami nacionalinių teismų praktikos pavyzdžiai bei bylos šalių argumentų santrauka, o svarbiausia - prašymo argumentai nurodant kreipimosi priežastį ir sąsają tarp byloje taikytinų nacionalinės teisės normų

⁵⁸ J.H.H. Weiler, *The European Court and political integration*, p. 193

bei Bendrijos teisės nuostatų, dėl kurių aiškinimo ar galiojimo iškilo klausimas konkrečioje byloje⁵⁹. Jeigu išdėstyto prašymo faktinis kontekstas yra sunkiai suvokiamas ar suformuluotas klausimas yra hipotetinio pobūdžio ir pan., ETT gali pripažinti nacionalinio teismo prašymą nenagrinėtinu ir jį atmesti⁶⁰. Bendrijos teisė taip pat nenurodo ir teismo proceso stadijos, kurioje nacionalinis teismas turėtų kreiptis dėl prejudicinių klausimų (nacionalinis teismas turi galimybę priimti tokį sprendimą pats), tačiau ETT visgi pageidauja, kad „sprendimas pateikti prašymą dėl prejudicinio sprendimo būtų priimtas toje proceso stadijoje, kai prašymą pateikiantis teismas gali apibūdinti faktines ir teises problemas aplinkybes, kad Teisingumo Teismas turėtų visą informaciją, būtiną prireikus patikrinti, ar pagrindinėje byloje yra taikytina Bendrijos teisė. Siekiant geresnio teisingumo vykdymo prejudicinį klausimą taip pat gali būti naudinga suformuluoti išklausių bylos šalis. Prašymą pateikiantis teismas gali, jei mano turįs galimybių, glaustai nurodyti savo nuomonę dėl galimo atsakymo į prejudicinius klausimus“⁶¹. Pastarąją nurodytą galimybę nacionaliniai teismai, nors ir nėra įpareigoti, tačiau naudojami⁶².

Atitinkamu procesiniu dokumentu (nutartimi) informintas nacionalinio teismo prašymas dėl prejudicinio sprendimo priėmimo bei prašymo turinį patvirtinantys dokumentai išsiunčiami ETT, kur yra išsprendžiamas pateikto prašymo priimtinumą klausimas bei atliekamas jo ar jo santraukos vertimas į kitas oficialias ES kalbas, o po to ir išsiuntimas EB Komisijai, visoms valstybėms narėms bei atitinkamoms ES institucijoms, susijusioms su byloje iškeltu konkrečiu klausimu dėl Bendrijos teisės aiškinimo arba galiojimo. Prejudicinio sprendimo priėmimo procesas ETT vyksta pagal Teismo procedūros reglamento⁶³ nuostatas. Pagal minėtą reglamentą bei Teismo statutą⁶⁴ (20 straipsnį) procesas sudarytas iš rašytinės ir žodinės dalių. Viso prejudicinio proceso metu vartojama į ETT pasikreipusio nacionalinio teismo kalba, nors ETT vidaus darbo kalba yra oficialiai pripažinta prancūzų kalba.

Čia būtina paminėti 1991 m. Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalyje nustatytą ir ETT vis dažniau taikomą supaprastintą procedūrą (*procédure simplifiée*), skirtą prejudicinių bylų nagrinėjimo terminams sutrumpinti. Ši procedūra pirmą kartą buvo panaudota tik 1998 m. ir net

⁵⁹ Case C- 167/94 *Grau Gomis e.a.* [1995]; Case C-257/95 *Bresle/Préfet de la Région Auvergne et Préfet du Puy-de-Dôme* [1996]

⁶⁰ Case C-318/00 *Bacardi-Martini et Cellier des Dauphins* [2003] ECR I-905

⁶¹ Informacija dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo//OL C 143, 2005

<http://www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/autrestxts/txt8.pdf>

⁶² Case C- 279/89 *Commission/Royaume-Uni* [1992]; Case C-212/99 *Commission/Italie* [2001]; Case C-90/96 *Petrie e.a./Università degli studi di Verona et Bettoni* [1997]

⁶³ Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimai. Oficialusis leidinys L 203 , 04/08/2005 p. 0019 – 0021

(01):LT:HTML <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005Q0804>

⁶⁴ Statute of the Court of Justice, 2005

<http://www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/statut.pdf>

keletą kartų pakeista – 2000 m. ir 2005 m.⁶⁵. Pirmasis procedūros pakeitimas, įsigaliojęs 2000 m. liepos 1 d., praplėtė supaprastintos procedūros taikymo galimybes ir leido ETT vadovautis esančia Teismo praktika bei priimti motyvuotą nutartį, jei iš tos praktikos galima aiškiai nurodyti atsakymą į nacionalinio teismo pateiktą klausimą arba jei atsakymas nekelia pagrįstų abejonių. Tuo tarpu pirminė straipsnio redakcija suteikė ETT galimybę priimti tokią nutartį tik vadovaujantis paties Teismo anksčiau priimtu sprendimu tuo atveju, jei pateiktas prejudicinis klausimas yra tapatus anksčiau prejudicine tvarka Teismo išnagrinėtam ir atsakytam klausimui⁶⁶. 2000 m. priimti pakeitimai buvo sąlygoti jau egzistuojančios ETT praktikos, aiškiai matomos *Da Costa et Schaaake* bei garsiojoje *CILFIT* byloje⁶⁷, ir davė akstiną tolesniam supaprastintos procedūros taikymo plėtojimuisi. Šiais straipsnio tekste nurodytais atvejais pakako tik susipažinti su Generalinio advokato nuomone, tačiau antrasis Procedūros reglamento pakeitimas, įsigaliojęs 2005 m. liepos 12 d., įpareigojo ETT pasibaigus rašytinei proceso daliai informuoti prašymą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pateikusį valstybės narės teismą apie tai, kad supaprastintos procedūros taikymo atveju motyvuota nutartis priimtina tik tuomet, kai jis grindžia tai argumentu, jog atsakymas pagrįstų abejonių nekelia. Tai reiškia, kad jeigu suinteresuotos bylos šalys pateikia pastabas, Teismas turi jas išklausti. Šis pakeitimas sąlygojo tai, kad supaprastintas procesas kai kuriais atvejais net prailgino bylų nagrinėjamo terminą (nagrinėjant bylas įprasta prejudicine tvarka pasibaigus rašytinei proceso daliai tais atvejais, jei Generalinio advokato išvados neprašoma bei teismo posėdis nerengiamas, sprendimas priimamas greičiau) – priešingai, nei buvo siekiama įdiegiant šį procesą Teismo praktikoje⁶⁸. ETT, siekdamas užtikrinti skaidrumą procese, nemažą dėmesį skiria bylos šalių išsakytų pastabų ir nuomonių išklausymui bei vertinimui⁶⁹. Jeigu prejudicinio klausimo nagrinėjimo eigoje šalys pageidauja pasisakyti dėl naujai iškilusio bylos dalyko ar aspekto⁷⁰, jų pačių arba Generalinio advokato siūlymu, ar paties ETT iniciatyva atskirais atvejais galimas žodinės proceso dalies atnaujinimas, vadovaujantis Teismo procedūros reglamento 61 straipsniu⁷¹.

Čia būtina paminėti ir ketinimą įgyvendinti šiuo metu ETT diskutuojamą ir inicijuojamą dar

⁶⁵ Inghelram J. F. H. Quelques réflexions relatives à la procédure simplifiée utilisée par la Cour de justice pour répondre aux questions préjudicielles//Sociaal economische wetgeving. 2005. No.11, p.452

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Case 28-30/62 *Da Costa et Schaaake.a./Administration fiscale néerlandaise* [1963]; Case 283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health* [1982] ECR 3415

⁶⁸ Inghelram J. F. H. Quelques réflexions relatives à la procédure simplifiée utilisée par la Cour de justice pour répondre aux questions préjudicielles//Sociaal economische wetgeving. 2005. No.11, p.456

⁶⁹ J. Rideau, F. Picod, Code des procédures juridictionnelles de l'Union européenne.-Paris: Litec, 2002, p.617-620

⁷⁰ Joined cases C-397/01, C-403/01 *Pfeiffer* [2004] ECR I-8835

⁷¹ Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimai. Oficialusis leidinys L 203 , 04/08/2005 p. 0019 – 0021 (01):LT:HTML <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005Q0804>

vienos specialios procedūros įdiegimo idėją, liečiančią ypatingos skubos prejudicinių klausimų nagrinėjimą, kuriems prieš tai aptarta pagreitinata procedūra nėra pakankamai efektyvi. Šios reformos būtinybė kilo atsižvelgiant į Europos Vadovų Tarybos 2004 m. patvirtintą Hagos programą dėl Europos Sąjungos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sustiprinimo⁷². Numatoma sudaryti sąlygas, kad į nacionalinių teismų pateiktus prejudicinius prašymus, kylančius iš minėtas sritis reglamentuojančių teisės aktų, būtų atsakyta kelių savaitių bėgyje nuo prejudicinio prašymo pateikimo dienos. Tuo tikslu ketinama įdiegti specialų mechanizmą, supaprastinant atskirus prejudicinio sprendimo priėmimo etapus, sudarant specializuotą kolegiją pateiktų prašymų nagrinėjimui, kuri įvertintų prejudicinių klausimų svarbą bei teiktų tokį klausimą nagrinėti įprasta tvarka. „Pirmiausiai tai apimtų prajudicinius prašymus dėl prieglobstį ir imigraciją reglamentuojančių teisės aktų ir Tarybos 2003 m. lapkričio 27 d. reglamento Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, išaiškinimo, taip pat galėtų apimti prejudicinius prašymus, keliamus ir dėl kitų teisės aktų, kaip antai Tarybos 2002 m. birželio 13 d. pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių (2002/584/TVR)“⁷³

Taigi, net supaprastintos procedūros įtvirtinimas nėra garantuota priemonė sutrumpinti ETT nagrinėjamų bylų laiką. Nors šiuo metu apie 10 procentų prejudicinių bylų išsprendžiama taikant šią procedūrą, tačiau ilgi bylų nagrinėjimo terminai, didžiaja dalimi sąlygoti su teismo proceso daugiakalbiškumu (nuo 2004 m. gegužės 1 d. - 20 ES oficialių kalbų) susijusios vertimų problemos, yra vis dar opi problema. 2003 m. vidutinė bylos nagrinėjimo trukmė buvo 25,5 mėnesio, o po paskutinės ES plėtros padaugėjus teisėjų bei patobulinus vidaus darbo metodus 2004 m. nagrinėjimo trukmė sutrumpėjo iki 23,5 mėnesio, nors prejudicinių bylų buvo išnagrinėta daugiau, o štai 2005 m. vidutinę bylų nagrinėjimo trukmę pavyko sutrumpinti net iki 20,4 mėnesio⁷⁴. Tačiau akivaizdu, kad tą procedūros laiką galima sutaupyti glaudaus bendradarbiavimo tarp ETT ir nacionalinių teismų pagalba, tokiu būdu įtakojant supaprastintos procedūros taikymo efektyvumą bei tuo pačiu siekiant kiek įmanoma sklandesnės prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros eigos.

2.2. Prejudicinis sprendimas ir jo teisinis poveikis vykdant viešojo administravimo reguliavimo funkciją

⁷² Hagos programa dėl laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimo Europos Sąjungoje//2004 m. lapkričio 4-5 d. Europos Vadovų Tarybos išvados, Briuselis

⁷³ Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/Pranas Kūris.// Jurisprudencija.-ISSN 1392-6195.-[T] 6(84)(2006), p.14

⁷⁴ Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/Pranas Kūris.// Jurisprudencija.-ISSN 1392-6195.-[T] 6(84)(2006), p.8

Nepaisant prejudicinio sprendimo proceso sąlygiškai ilgos trukmės bei kitų neišvengiamai iškylančių procedūrinių bei principinių problemų, sąlygotų daugianacionalinės Europos Sąjungos teisės prigimties ir ypatumų - skirtingų teisinių sandarų, kultūrų bei tradicijų valstybėse narėse -, prejudicinio sprendimo priėmimo savitus bruožus turinti procedūra itin vertinama teisės doktrinoje kaip iš tiesų efektyvus ir pateisinęs lūkesčius mechanizmas, skirtas Europos teisinės sistemos pagrindams sustiprinti, Europos teisei suvienodinti, tobulinti bei turtinti per Bendrijų teisės aktų vieningą aiškinimą bei taikymą visose Europos Sąjungos valstybėse narėse, bei įrodantis sėkmingą kūrybišką bendradarbiavimą tarp nacionalinių teismų ir ETT, išsaugantį visų teismų nepriklausomumą. Literatūroje prejudicinio kreipimosi mechanizmas ne veltui apibūdinamas ir kaip „savitos teisinės sistemos, nustatytos Bendrijų sutartimis, branduolys“⁷⁵, ar „vienas kertinių mūsų teisinės apsaugos sistemos akmenų“⁷⁶. Pats ETT *Foto-Frost* byloje yra išdėstęs, kad Bendrijos teisinės sistemos darnai padarytų neigiamą poveikį bei galėtų pakenkti teisiniui saugumui būtent skirtingumai tarp atskirų teismų, todėl kalbant apie Bendrijos teisės akto galiojimą itin svarbus yra vienovės reikalavimas⁷⁷. Įdomu tai, kad prejudicinių sprendimų priėmimo procedūra nėra unikali Bendrijų teisės sistemoje, ji gyvavo ir kai kuriose nacionalinėse teisinėse sistemose, apimdama iš esmės kreipimąsi į administracinius arba konstitucinius teismus (pavyzdžiui, Vokietijoje, Italijoje ir Prancūzijoje)⁷⁸. O ETT jau 1977 m. *Benedetti/Munari* byloje išreiškė nuostatą, jog Bendrijos teisės klausimus sprendžia bei nustato pareigą nacionaliniams teismams taikyti pagrindinėje byloje teisės akto nuostatų ETT pateiktą išaiškinimą būtent prejudicinis sprendimas⁷⁹.

Prejudicinio sprendimo priėmimo procesas ETT yra tarpinė grandis tarp bylos nacionaliniame teisme nagrinėjimo, iki tam teismui nustatant esant reikalui ar būtinybei kreiptis preliminaraus sprendimo į ETT, etapo bei tos bylos išsprendimo iš esmės momento, ir turi neabejotiną poveikį ne tik tam teismui, bet ir kitiems valstybių narių nacionaliniams teismams, kurių nagrinėjamosiose bylose kyla analogiškų klausimų. ETT priimtas prejudicinis sprendimas nacionaliniame teisme toliau nagrinėjamoje konkrečioje byloje tampa privalomas, kai pagal Teismo procedūros reglamento 65 straipsnį jis paskelbimo dieną įsiteisėja. Tai reiškia, kad nacionalinis teismas, kuris kreipėsi prejudicine tvarka, yra įpareigotas ETT priimtą prejudicinį sprendimą taikyti

⁷⁵ Y. Gautier. *Le renvoi préjudiciel, un instrument efficace de dialogue?//Le dialogue entre les juges européens et nationaux: incantation ou réalité? – Bruxelles: Bruylant, 2004, p.203*

⁷⁶ Discours du Président de la CJCE Skouris V. à la Réunion des agents des États membres et des institutions européennes, 31 janvier 2005, p. 1

⁷⁷ Case 314/85 *Foto-Frost* [1987] ECR 3969

⁷⁸ Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p.75

⁷⁹ Case 52-76 *Benedetti/Munari* [1977] ECR 163

byloje, vadovaudamasis tokiu Bendrijos teisės nuostatu, dėl kurių aiškinimo ar galiojimo buvo kilę klausimų, interpretavimu, kokį nustatė ir sprendime išdėstė ETT. Net tuomet, kai nacionalinis teismas pakartotinai kreipiasi į ETT preliminaraus sprendimo, tikėdamasis gauti į tą patį klausimą kitonišką atsakymą, pirmesniame ETT sprendime išdėstytas Bendrijos teisės normų aiškinimas yra privalomas taikyti, o tų normų aiškinimas jokio nacionalinio teismo iniciatyva negalimas. Be abejo, pakartotinas nacionalinio teismo kreipimasis nustačius tokią būtinybę tinkamam sprendimui priimti toje pačioje byloje leistinas tik išimtiniais atvejais: jei dėl ETT jau pateikto sprendimo prejudicine tvarka nacionaliniam teismui kyla taikymo keblumų arba neaiškumų dėl jo turinio, arba jei nacionalinis teismas gali pateikti naujų, svarių to paties dalyko vertinimo elementų, arba naujai iškilusių teisės taikymo ar galiojimo klausimų. Tokio kreipimosi pavyzdžiai – *Pretore di Salò/X* ir *Overland Footwear* bylose⁸⁰. Pažymėtina, kad net nacionalinio teismo sprendimo apskundimo pagal vidaus procesinės teisės normas atveju, toje byloje ETT priimtas prejudicinis sprendimas yra privalomas visiems toliau bylą nagrinėjantiems nacionaliniams teismams.

2.3. ETT priimamų prejudicinių sprendimų rūšys

Šioje darbo dalyje bus atskirai pakomentuoti ETT priimami prejudiciniai sprendimai dėl Bendrijos teisės akto išaiškinimo ir dėl Bendrijos teisės akto galiojimo.

Pagal EB sutarties 234 straipsnį ETT jurisdikcijai priklauso priimti bei išnagrinėti valstybės narės teismo (subjekto, kurį ETT traktuoja *nacionaliniu teismu*, turinčiu teisę kreiptis) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos teisės akto išaiškinimo. Šiuo atveju nacionalinis teismas nėra įpareigotas, bet turi teisę atsižvelgdamas į bylos faktinę situaciją, nepriklausomai prašo to bylos šalys ar ne, nutarti, ar tikslinga kreiptis į ETT, bei įvertinti pateiktinų prejudicinių klausimų reikšmingumą. ETT nevaržo nacionalinių teismų sprendžiant šiuos klausimus, ir tai iliustruoja Teismo nuostatos, išdėstytos jo išnagrinėtose bylose⁸¹.

Paminėtini ir nacionalinių teismų teisės kreiptis į ETT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą apribojimai. EB sutarties 68 straipsnis nustato išimtinę nacionalinių teismų, kurių priimti sprendimai galutiniai ir neskundžiami, pasikreipimo galimybę dėl klausimų, susijusių su EB institucijų aktais, priimtais EB trečiosios dalies IV antraštinėje dalyje nurodytose su laisvu asmenų judėjimu susijusiose srityse, o ypač dėl jurisdikcijos bei teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. O pagal ES sutarties 35 straipsnį tik valstybių, pripažinusių ETT kompetenciją bei atskirai

⁸⁰ Case 14/86 *Pretore di Salò/X* [1987] ECR 2545; Case C-379/00 *Overland Footwear* [2002] ECR I-11133

⁸¹ Case C-415 *Union royale belge des sociétés de football association e.a./Bosman e.a.* [1995] ECR I-4921

reglamentavusių, kurie teismai gali kreiptis į ETT, atitinkami nacionaliniai teismai turi teisę kreiptis prejudicine tvarka dėl klausimų, susijusių su EB institucijų priimtais teisės aktais policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje.

Nacionalinis teismas gali kreiptis į ETT Bendrijos teisės normos išaiškinimo ne kiekvienu atveju, kai jo nagrinėjamoje byloje reikalinga taikyti tokią normą, bet tik tokiu atveju, kai yra manoma, kad egzistuojančioje ETT praktikoje konkrečios normos turinys nėra pakankamai aiškiai interpretuotas, ir tai kliudo Bendrijos teisės normą taikyti nacionaliniame teisme. Kitas pasikreipimo motyvas gali būti naujos faktinės bylos aplinkybės nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje, dėl kurių ETT dar nebuvo pasisakęs prejudicine tvarka. Nacionalinio teismo pateikto ETT prejudicinio prašymo išaiškinti teisės normą objektu gali būti tiek pirminės, tiek antrinės bendrijos teisės aktai. Dažniausiai į ETT kreipiamasi dėl direktyvų bei reglamentų interpretavimo, tačiau galima prašyti pateikti ir Bendrijos sudarytų tarptautinių susitarimų⁸², konkrečių Parlamento ir Tarybos priimtų teisės aktų išaiškinimą. EB sutarties 234 straipsnis taip pat numato galutinės instancijos valstybėje narėje teismų pareigą kreiptis į ETT prejudicinio sprendimo. Tokiais teismais įvardijami nacionaliniai aukščiausieji arba kasaciniai teismai, bet ir tie, kurių priimti sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami pagal nacionalines procesines normas. V. Skouris tokiais nurodo valstybių narių konstitucinius teismus⁸³.

Akcentuotina tai, kad ETT esant reikalingumui nacionalinio teismo prašymu tik pateikia teisės akto teksto interpretaciją priimtu prejudiciniu sprendimu, tačiau tos išaiškintos bendrijos normos valstybėje narėje pats netaiko ir nesprendžia faktinių klausimų byloje - tai vienareikšmiškai palikta nacionalinio teismo prerogatyvai. Šiuo požiūriu taikydamas Bendrijos teisės normas nacionalinis teismas funkcionuoja kaip EB teismas, nepriklausomas ir savarankiškas Bendrijos teismų sistemoje. Taipogi prejudicinio sprendimo procese ETT aiškina tik Bendrijos aktus, o nacionalinių normų interpretacija, jų taikymas bylose, nagrinėjamose valstybių narių teismuose, bei galiojimas Bendrijos teisės atžvilgiu neįeina į ETT jurisdikciją. Teismo priimti prejudiciniai sprendimai dėl Bendrijos teisės aktų išaiškinimo sukelia *ex tunc* pasekmes laike, tai reiškia, kad ETT atskleistas ir patikslintas konkretaus teisės akto turinys tokiu būdu traktuotinas nuo pat jo įsigaliojimo dienos⁸⁴.

Prejudicinio sprendimo procedūra aktuali ir nacionalinių teisės aktų atitikimo Bendrijos teisei prasme, nes „iš priimto prejudicinio sprendimo gali išplaukti, kad konkrečios nacionalinės

⁸² Case 181-73 *Haegemann/État belge* [1974] ECR 449

⁸³ V. Skouris, *The position of the European Court of Justice in the EU legal order and its relationship with National constitutional courts/Austrian Journal of Public and international law* . 2005. No. 60.

⁸⁴ Xavier Groussot, *The Role of the National Courts in the European Union: A Future Perspective*, -SIEPS 2005:10-, p.74

teisės nuostatos prieštarauja Teismo išaiškintai Bendrijos teisės normai⁸⁵ ir tokiu būdu „prejudicinio sprendimo procedūra yra susijusi su tiesioginiais ieškiniais dėl valstybių narių įsipareigojimų neįvykdymo“⁸⁶. ETT praktikoje yra pavyzdžių, kai dėl to paties klausimo Teisme buvo nagrinėjamas tiek nacionalinio teismo prašymas priimti prejudicinį sprendimą, tiek Komisijos ieškinys dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo⁸⁷.

Paprastai ETT, gavęs nacionalinio teismo prajudicinį prašymą dėl atitinkamo Bendrijos teisės akto taikymo, pasilieka teisę patikrinti tą aktą ir galiojimo aspektu⁸⁸.

Antroji ETT priimamų prejudicinių sprendimų rūšis yra sprendimai dėl Bendrijos teisės akto galiojimo, kurie yra kaip instrumentas EB teisės aktų teisėtumui kontroliuoti ir, galima sakyti, tam tikru aspektu papildo ETT nagrinėjamus tiesioginius ieškinius dėl panaikinimo. ETT praktikoje nusistovėjo⁸⁹ tokia nuostata, kad jei nacionaliniame teisme nagrinėjamoje byloje pagrindinems šalims iškilo abejonių dėl Bendrijos teisės akto galiojimo, teismas savo iniciatyva ištyręs ETT praktiką ir priėjęs pagrįstos nuomonės, kad konkretus aktas galioja, gali atmetęs šalių argumentus pats priimti tokį sprendimą. Tačiau jei nacionaliniam teismui ir pačiam iškyla abejonių, jis turi kreiptis prejudicine tvarka į ETT, nes pats nėra kompetentingas Bendrijos aktą pripažinti negaliojančiu. Pagal EB sutarties 234 straipsnį nacionalinis teismas gali kreiptis į ETT su klausimu dėl bet kurio EB sutarties 249 straipsnyje nurodyto antrinės teisės akto galiojimo, tačiau negali kreiptis dėl Europos Bendrijos sutarčių, jų priedų ir protokolų galiojimo – šių klausimų sprendimas nėra ETT jurisdikcijos sferoje.

Valstybės narės teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau skundžiami, privalo kreiptis į Teisingumo Teismą ir paprašyti priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos institucijų ir Europos centrinio banko aktų galiojimo⁹⁰.

Akivaizdu, kad prejudicine tvarka ETT pripažinimas Bendrijos teisės akto ar jo dalies negaliojančiu turi esminę reikšmę tiek pasikreipusiam nacionaliniam teismui sprendimui pagrindinėje nagrinėjamoje byloje priimti, tiek bet kuriam kitam teismui, savo byloje besivadovaujančiam tuo pačiu ETT sprendimu dėl konkrečios teisės nuostatos pripažinimo

⁸⁵ Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/P. Kūris//Jurisprudencija.- ISSN 1393-6195.-[T.] 6 (84)(2006), p.10

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Case C-216/87 *The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Jaderow* [1989] ECR 4509 ir Case C-279/89 *Commission/Royaume-Uni* [1992] ECR I-5785

⁸⁸ Pavyzdžiui, Case C-61/98 *De Haan* [1999] ECR I-5003; Case 16-65 *Schwarze/Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1965] ECR 1081

⁸⁹ Case 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* [1987] ECR 3969; Case C-27/95 *Woodspring District Council/Bakers of Nailsea* [1997] ECR I-1847

⁹⁰ Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/P. Kūris//Jurisprudencija.- ISSN 1393-6195.-[T.] 6 (84)(2006), p. 12

negaliojančia. „Prejudicinis sprendimas, kuriame konstatuojama, kad Bendrijos teisės aktas negalioja, turi *erga omnes* poveikį ir suponuoja panašią kaip ir sprendimas dėl Bendrijos teisės aktų panaikinimo situaciją, tačiau nors Teismas jau yra priėmęs sprendimą atitinkamu klausimu, kiti nacionaliniai teismai turi galimybę, kai mano, kad to reikia, vėl kreiptis į Teismą. Negaliojančiu paskelbtas teisės aktas yra neteisėtas *ab initio* ir tik išimties atveju Teismas gali nukrypti nuo prejudicinio sprendimo galiojimo atgal principo.“⁹¹

3. ATEITIES PERSPEKTYVOS

3.1. Sutartis dėl Konstitucijos Europai (KS)

Svarbiausios Europos Sąjungos sutartys gali būti pritaikomos, papildomos ar keičiamos tik bendru visų Europos Sąjungos valstybių narių sutarimu. Siekdama tai įgyvendinti Europos Taryba, pasikonsultavusi su Europos Parlamentu bei Europos Komisija, gali inicijuoti Tarpvyriausybinę konferenciją tikslu sudaryti galimybes valstybių narių atstovams pristatyti jų vyriausybės poziciją konkrečiais klausimais dėl atitinkamos sutarties modifikacijų, vesti derybas bei siekti bendrų išvadų dėl galimų pakeitimų. Toks procesas yra gyvybiškai svarbus integracijos aspektu. Pažymėtina, kad absoliuti dauguma pakeitimų, susijusių su institucinėmis reformomis, teisine struktūra bei naujų kompetencijos sferų perdavimu, buvo įgyvendinti per Tarpvyriausybinių konferencijų koncepciją.⁹² Anksčiau išdėstytoje šio darbo dalyje yra paliesti aspektai, kylantys iš Nicos sutarties, kuri taip pat buvo Tarpvyriausybines konferencijos rezultatas. Ši konferencija buvo penktoji, prasidėjusi 2000 metais, 1999 metais pašaukus Europos Tarybai, ir vykusį iki pat 2001 metų pradžios. Nicos sutartis, parengusi dirvą Europos Bendrijos plėtrai, buvo šios konferencijos rezultatas.

Netrukus Europos Taryba sušaukė Konventą dėl Europos ateities, sudarytą iš Europos Parlamento ir Europos Komisijos atstovų bei valstybių narių vyriausybių. Konventas buvo atsakingas už Europos Sąjungos ateities eskizo sudarymą bei pasiruošimą šeštajai Tarpvyriausybinei konferencijai.⁹³ Naujai sušauktam Konventui buvo iškeltas uždavinys išanalizuoti jau egzistuojančias sutartis ir pasiūlyti galimus jų patobulinimo ar pakeitimo variantus. Tačiau

⁹¹ Ibid.

⁹² The Intergovernmental Conferences. Italian Presidency of the Council of the European Union // <http://www.ueitalia2003.it/EN/ConferenzaIntergovernativa/dettaglioconferenza.htm>

⁹³ The Intergovernmental Conferences. Italian Presidency of the Council of the European Union // <http://www.ueitalia2003.it/EN/ConferenzaIntergovernativa/dettaglioconferenza.htm>

įvykiai susiklostė taip, kad buvo priimtas sprendimas parengti Sutartį dėl Konstitucijos Europai (toliau – KS), kuria pagrindinės sutartys būtų sujungtos į vieną dokumentą Konstituciją, o tuo pačiu padaryti ir kai kurie kiti atitinkami pakeitimai. Parengtas KS projektas buvo pasirašytas 25 valstybių narių vadovų lyderių šeštojoje Tarpvyriausybinėje konferencijoje Romoje 2004m. spalio 29d. Nustatyta ir KS įsigaliojimo sąlyga - ji turi būti ratifikuota visose valstybėse narėse. Pagal KS VI-447 straipsnį „Aukštosios Susitariančios Šalys šią Sutartį ratifikuoja pagal savo atitinkamas konstitucines nuostatas, ši Sutartis įsigalioja 2006 m. lapkričio 1 d., jeigu visi ratifikavimo dokumentai deponuoti, arba, jei taip nepadaro, pirmą antro mėnesio dieną po to, kai ratifikavimo dokumentus deponuoja paskutinė valstybė signatarė“⁹⁴. Valstybės narės atitinkamai pasirinko skirtingus KS ratifikavimo būdus: vienos - balsavimą nacionaliniuose parlamentuose, kitos - ratifikavimo referendumo būdu procedūrą. Tačiau, kaip žinia, referendumų metu Nyderlanduose bei Prancūzijoje piliečiai nepritarė Sutarčiai dėl Konstitucijos Europai, dėl ko kilo rimtų abejonių dėl KS ateities. Kaip matyti, KS likimasis šiai dienai dar nėra nuspręstas, ratifikavimo procesai valstybėse narėse vis dar tęsiasi, o tikrosios ateities perspektyvos Sutarčiai dėl Konstitucijos Europai įsigaliojimo kol kas dar nėra vienareikšmiškai prognozuotinos. Tačiau visgi įdomu pažvelgti į atskirus ETT vaidmens ir jo veiklos aspektus per šios Konstitucijos prizmę, kas ir bus atliekama sekančioje darbo dalyje.

Taigi, Europos Sąjunga šiuo metu yra ties „Konstituciniu momentu“. Pažymėtina, kad KS išdėstytose nuostatose nėra įdiegta jokių esminių naujovių Europos teisminės architektūros atžvilgiu. Pažvelgus į naujosios KS tekstą pastebime, jog Sutartis dėl Konstitucijos Europai teisminės sistemos klausimu išlaiko tokią pat reglamentaciją, kokia galioja ir šiuo metu, išskyrus kai kuriose vietose pakeistą terminiją ir keletą nedidelių naujovių. Tačiau vertinant KS šiame darbe nagrinėjamu aspektu ir akcentuojant tai, kad ETT veikla neišvengiamai vertintina atsižvelgiant ir į nacionalinių teismų vaidmens svarbą taikant bei vykdant bendrijų teisę, manyčiau vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad ši nauja Sutartis gali įtakoti nacionalinių teismų rolę artimoje ateityje, net jeigu KS tekstas ir nebus ratifikuotas. KS atnaujino debatus dėl daugelio kontraversišκών konstitucinių klausimų, tokių kaip viršenybės, kompetencijos priskyrimo ir teisminės *kompetenz-kompetenz*, kurie yra glaudžiai susiję su nacionalinių teismų rolės klausimu. Tai svarbu todėl, kad ETT išplėtojo svarią praktiką, susijusią su nacionalinių teismų pareigomis ir įgaliojimais. Ši jurisprudencija akivaizdžiai vis dar formuojasi, plėtojasi ir pastaraisiais metais išsiskyrė kaip svarbi teisminė ETT veikla minėtoje srityje.

⁹⁴ Sutartis dėl Konstitucijos Europai. 2004 m. gruodžio 16 d. Oficialusis leidinys C 310
<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/12004V/hm/12004V.html>

Ši darbo dalis pasiūlys pažvelgti į dabartinę ETT praktiką bei į naujų KS sąlygų, nustatant būsimą nacionalinių teismų vaidmenį ir santykį su ETT, kai kuriuos aspektus. Bus aptariamoms teisminės *kompetenz-kompetenz* bei viršenybės problemos, atsirandančios tiek ETT, tiek nacionalinėje teismų praktikoje. Taip pat bus analizuojami nacionalinių teismų įgaliojimai, jų vaidmuo bei jurisprudencijos plėtojimasis prejudicinio sprendimo procedūros kontekste. Tai parodys, *inter alia*, kad ETT buvo itin aktyvus pastaraisiais metais, siekiant tikslo užtikrinti didesnę efektyvumą per savo praktiką.

Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės konstitucinės teisės santykis nėra hierarchinis, tai yra dvi teisėtvarkos egzistuoja kartu. Blaivus koegzistavimas gali gyvuoti tik tvirtai bendradarbiaujant nacionaliniams teismams bei ETT. Pabrėžtina, kad nacionalinių teismų vaidmuo taikant ir vykdant Europos Bendrijų/Sąjungos teisę ne tik išliks pagrindinis, bet tikriausiai net ir išaugs.⁹⁵

ETT praktika, susijusi su nacionalinių teismų vaidmeniu, pastaraisiais metais žymiai išsiplėtė. Tai yra svarbu atsižvelgiant į tai, kad KS nepadarys neigiamo (priešingo) poveikio prejudicinio sprendimo procedūros esmei. To pasėkoje naujos ETT bylos turės aiškia įtaką nacionalinių teismų vaidmeniui. Ši jurisprudencija rodo efektyvesnę Bendrijos teisės taikymą bei nacionalinių teismų įgaliojimų sustiprinimą. Šis galios sustiprinimas reikalauja ir didesnės atsakomybės taikant bendrijų teisę ir ypač *acte clair* doktriną. Tokia egzistuojanti tendencija nestebina nuo to laiko, kai nacionalinių teismų skaičius daugmaž padvigubėjo 2004 m. gegužę prisijungus dešimčiai naujų ES valstybių narių, kurių teisminė valdžia kol kas dar negali didžiuotis pakankama Bendrijų teisės taikymo branda. Šia prasme detalios ir griežtos gairės turi būti numatytos ETT praktikoje⁹⁶. Be to, yra svarbu ir būtina tai, kad senųjų valstybių narių nacionaliniai teismai pateikia naujiems nariams „pavyzdžių“ ir tokiu būdu parodo jų suinteresuotumą ir pasiryžimą sąžiningai taikyti Bendrijų teisę, menkai pasitikint *acte clair* doktrina.

Galų gale, visada turėtina omenyje tai, kad nacionalinių teismų ir ETT koegzistavimas leidžia manyti esant visiškai pagarbai atitinkamai kiekvieno teismo jurisdikcijai. Šiuo atžvilgiu, EB Sutarties tekstas ir jos taikymo efektyvumas reikalauja bei sąlygoja ETT būti Sąjungos kompetencijų ribų ir jos aktų teisėtumo aukščiausiu arbitru. Turi būti aišku, kad nacionaliniai teismai ginčija ne ETT kompetencijos kontroliuoti Bendrijos teisės teisėtumą, bet jo išskirtinę jurisdikciją deklaruoti ją negaliojančia. Teoriškai kai kurie nacionaliniai konstituciniai teismai iškėlė išskirtinės ETT jurisdikcijos klausimą, tačiau praktiškai jie niekada nelaikė Bendrijos

⁹⁵ Xavier Groussot, The Role of the National Courts in the European Union: A Future Perspective, -SIEPS 2005:10-, p.10

⁹⁶ Įdomią minimų gairių iliustraciją siūlo ETT byla Case C-495/03 *Intermodal* [2005] n.y.r.

akto nepagrįstu.⁹⁷ Iš tikrųjų, matomai nacionaliniai teismai iš pradžių gerai apmąstyti ir išsamiai persvarstyti prieš priedami tokių išvadų, kurios sukeltų krizės pavojų Bendrijos teisės vienodumui ir nuvestų prie tikros dviejų teisėtvarų santykių destrukcijos. Be to, tokio ekstremalios situacijos modelio išvengta ETT labai rimta fundamentalių teisių apsauga, preliminariu teisėtumo (pagrįstumo) klausimų išsprendimu bei sveiko teisinio dialogo su nacionaliniais teismais nustatymu.

Svarbu yra tai, kad ETT ir nacionalinių teismų santykio analizė visumoje nesiskirs ir toje situacijoje, jei KS nebus ratifikuota. Pirmiausia, nacionalinių teismų vaidmens plėtra yra daugiau ar mažiau nepriklausoma nuo KS ratifikavimo finalo rezultato. Pabrėžtina, kad ši raida iš esmės vyksta ETT teisminėje praktikoje. Be to, polemiški konstituciniai klausimai tokie, kaip viršenybės, kompetencijų priskyrimo ir teisminės *kompetenz-kompetenz*, kurie bus apžvelgti šiame darbe, egzistavo ir prieš KS bei egzistuos net ir tada, jei KS ir nebus ratifikuota. Taip pat verta pažymėti, kad KS iš dalies susistemino ETT praktiką, susijusią su viršenybės klausimais, kompetencijų ir pagrindinių teisių išvardinimu. Šia prasme, neratifikavimo atveju gali būti prognozuojama, kad ateityje sutartis, pakeisianti KS, radikaliai nesiskirs nuo dabar esančio projekto teksto - tokiu būdu yra galimybė atgimti daugeliui KS nuostatų. Tokia prielaida iš seka iš to, kad 2005 m. spalio 13 d. Komisijos vice-prezidentas Wallströmas pristatė taip vadinamą planą D (demokratija, dialogas ir debatai), primygtinai siūlantį valstybes nares įtraukti piliečius į debatus dėl Europos ateities. Vadovaujantis KS IV-447 straipsniu, sutartis būtų įsigaliojusi 2006 m. lapkričio 1 d. su sąlyga, jei visi ratifikavimo instrumentai būtų buvę deponuoti. Tačiau bet kuriuo atveju KS IV-443(4) straipsnis konstatuoja, kad „Jei praėjus dvejiems metams po sutarties, iš dalies pakeičiančios šią Sutartį pasirašymo, keturi penktadaliai valstybių narių yra ją ratifikavę, o viena ar daugiau valstybių narių yra susidūrusios su sunkumais ją ratifikuojant, šis klausimas perduodamas svarstyti Europos Vadovų Tarybai.“

3.2. Kompetenz-kompetenz, viršenybė ir santykis su nacionaliniais teismais

3.2.1. Sąvokų atribojimo ir sąveikos klausimai

Pirmiausia, reikėtų išsiaiškinti *kompetenz-kompetenz* (*La compétence de la compétence*)

⁹⁷ Xavier Groussot, The Role of the National Courts in the European Union: A Future Perspective, -SIEPS 2005:10-, p. 11-14

sąvokos bei santykio su viršenybės principu klausimus. Prieš vertinant teismų vaidmenį yra būtina atskirti *Kompetenz-kompetenz* ir viršenybės koncepcijas bei įvardinti jų apimtį, nes jos yra glaudžiai susijusios. Tam, kad suvokti *kompetenz-kompetenz*, kas reiškia kompetentingumą priimti sprendimą dėl teisės (galios) atitinkamai veikti turėjimo, svarbu atskirti įstatymų leidimo (dar vadinamą konstitucine) bei teisminę *kompetenz-kompetenz*.

Įstatymų leidimo (konstitucinė) *kompetenz-kompetenz* suprantama kaip teisė nustatyti teisėtą kompetencijos apimtį⁹⁸, teisė nustatyti ir išplėsti savo jurisdikciją⁹⁹, teisė nepriklausomai ir laisvai priimti sprendimus dėl kompetencijos priskyrimo viešajai valdžiai¹⁰⁰ bei aukščiausia, neginčijama teisė paskirstyti kompetenciją valdžių pasidalijimo struktūroje¹⁰¹. Įstatymų leidimo *kompetenz-kompetenz* yra glaudžiai susijusi su autonominės Europinės teisėtvarkos egzistavimu bei su klausimu, ar Europos institucijos turi tą įstatymų leidybos competence-competence. Panašu, kad didžioji dalis doktrinos pripažįsta, kad Sąjunga neturi šios valdžios, kadangi kad ir kokios galios kyla iš sutarčių, jos yra valstybių narių deleguotos¹⁰². Tai ir yra priskirtų galių principas. Švedijos prisijungimo metu jos vyriausybiniis aktas išaiškino, kad būtent šalys narės, o ne EB institucijos, priima sąjungoje sprendimą, kaip toli turi plėstis bendradarbiavimas bei kokia kompetencija turi būti suteikta EB institucijoms¹⁰³.

Priešingai, teisminė *kompetenz-kompetenz* iškelia klausimą, kieno teisė yra nustatyti Bendrijų kompetencijos ribas¹⁰⁴, tiksliau, kuris teismas, ETT ar nacionalinis teismas, turi galutinai pasisakyti dėl kompetencijų apimtys, kuris yra galutinis, aukščiausias Bendrijų įstatymų leidybos teisėtumo ir pagrįstumo arbitras. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad EB sutartis suteikia išimtinę jurisdikcijos teisę ETT. Šia prasme 230 straipsnis aiškiai konstatuoja, kad tiesioginis kreipimasis į ETT gali būti pagrįstas kompetencijos stoka. Ši situacija iliustruota *Tobacco Directive* byloje, kurioje ETT nustatė, kad konkreti direktyva buvo neteisėta dėl netinkamos teisinės bazės pasirinkimo¹⁰⁵. Be to, EB sutarties 234 straipsnis suteikia teisę nacionaliniams teismams preliminariai spręsti dėl Bendrijų aktų teisėtumo (pagrįstumo), tačiau kaip išdėstyta *Foto-Frost* byloje, Bendrijų teisės efektyvumui ir vienodumui kils pavojus, jei nacionaliniai teismai bus įgalioti

⁹⁸ Shaw, „Europe`s Constitutional Future“, PL 2005, p.142

⁹⁹ Weiler, „The autonomy of the Community Legal Order Through the Looking Glass“, in *The Constitution of Europe*, Cambridge, 1999, p.312

¹⁰⁰ Pernice, „Multilevel Constitutionalism in the European Union“, *ELRev.*2002, p.519

¹⁰¹ Claes, *The National Courts` Mandate in the European Constitution*, thesis 10 June 2004, Maastricht, p.512

¹⁰² Dashwood, „The Relationship between the Member States and the European Union/Community“, *CMLRev.* 2004, pp.335-381. Waler and Haltern, „The Autonomy of the Community Legal Order through the Looking Glass“, *HILJ* 1996, p.411

¹⁰³ Government Bill, 1994/1995: 19 part 1, p.524 (proposing the constitutional amendment)

¹⁰⁴ Craig, „Report on the United Kingdom“, in *The European Courts and National Courts*, p.206

¹⁰⁵ Case C-376/98 *Germany V. Parliament and Council* [2000] ECR I-8419

priimti nutarimą dėl Bendrijų įstatymų leidybos galiojimo klausimų¹⁰⁶. Bet kuriuo atveju yra pavyzdžių, kad išimtinė ETT jurisdikcija buvo nugincyta nacionalinių teismų, nors ir vengiant tiesioginių ginčų¹⁰⁷.

Kalbant apie viršenybės principą, galima atsižvelgti ir į tai, kad jį sudaro dvejopa koncepcija ryšium su nacionalinių teismų įsipareigojimais, priklausomai nuo jų pareiškimų (paprasčiausiai ir aukščiausia viršenybė). Iš tiesų, viršenybės principas nustato tiek pozityvius, tiek negatyvius įsipareigojimus nacionaliniams teismams. Kalbant apie pirmąjį, nacionaliniai teismai yra įpareigoti atmesti bet kokius vidaus norminius aktus, prieštaraujančius EB teisei (pozityvi viršenybė). Šią pareigą dažniausiai vykdo bendrosios kompetencijos teismai net ir konstitucinių norminių aktų atžvilgiu. Kas dėl antrojo, nacionaliniai teismai privalo nesilaikyti vidaus konstitucinių įstatymų, kuriais būtų galima padaryti negaliojančiais EB norminius aktus (negatyvi viršenybė). Šiuos įsipareigojimus dažniausiai vykdo konstituciniai teismai, ir tai išplaukia iš išimtinės ETT jurisdikcijos.

Darytina išvada, kad teisminės *kompetenz-kompetenz* bei viršenybės (negatyvios) klausimai yra tarpiai susiję. Nacionalinių teismų pareiga nesilaikyti nacionalinių konstitucinių normų atsako į klausimą, kam priklauso galutinė sprendžiamoji galia dėl Bendrijų teisės galiojimo. Tai – ETT. Europos teisės perspektyvoje šį atsakymą lengva duoti. Bet kurio atveju, yra ir kitas požiūris, kurį išreiškė kai kurie nacionaliniai aukščiausieji ar konstituciniai teismai, nesutikdami su išskirtine ETT jurisdikcija ir reikalaudami kompetencijos taikyti savo Konstitucijas.

Valstybių narių nacionaliniai konstituciniai teismai ne visada absoliučiai pripažįsta Europos Bendrijos teisės viršenybę savo vidaus teisės atžvilgiu. Teoriniu teisės aspektu kartais juntama įtampos dėl Bendrijos teisės ir konstitucijos viršenybės. Ši situacija pastebima tuomet, kai nacionalinio konstitucinio teismo *raison d'être* yra tiksliai garantuoti konstitucijos viršenybę. Keletas konstitucinių teismų, pavyzdžiui, Vokietijos ir Italijos, taip pat Danijos Aukščiausiasis Teismas yra nustatę tam tikrus konstitucinius Bendrijos teisės viršenybės apribojimus, kurie iš esmės siejasi su pagrindinių teisių apsauga ir Bendrijos kompetencijos apimtimi¹⁰⁸.

3.2.2. ETT Praktikos apžvalga

¹⁰⁶ Case 314/85 *Foto-Frost* [1987] ECR 3969

¹⁰⁷ Xavier Groussot, *The Role of the National Courts in the European Union: A Future Perspective*, -SIEPS 2005:10-, pp. 20-28

¹⁰⁸ Nacionaliniai konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė/ Gil Carlos Rodriguez Iglesias// Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas.- Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004., p.54-61

Dėl viršenybės principo apimties klausimo kaip pavyzdys turi būti išnagrinėta ETT praktika. Kaip išdėstyta anksčiau, viršenybės principas nustato dvi nacionalinių teismų įsipareigojimų rūšis. Pozityvūs įsipareigojimai kilo iš monistinės teorijos ir normų hierarchijos Europos teisėtvarkoje, o negatyvūs įsipareigojimai aiškiai susiję su Bendrijų teisės teisėtumu ir jos vykdymu.

3.2.2.1. Viršenybės ir bendrijų teisės hierarchijos klausimai

Europos Bendrijos teisės sistemą tiksliausiai apibūdina Bendrijos teisės perkėlimo į valstybių narių vidaus teisę intensyvumas. Kertiniais akmenimis, kuriais grindžiamas Bendrijos teisės ir valstybių narių vidaus teisės santykis, galima vadinti tam tikrus nustatytus principus. Šie esminiai principai Europos Bendrijų steigimo sutartyse nėra aiškiai apibrėžti, bet juos nustatė ir patobulino Europos Bendrijų Teisingumo Teismo jurisprudencija. Svarbiausi šios teismo praktikos ramsčiai – Bendrijos teisės viršenybės bet kokios nacionalinės teisės nuostatos atžvilgiu principas bei tiesioginio poveikio principas, pagal kurį iš Bendrijos teisės nuostatų gali kilti asmeninės teisės ir įsipareigojimai, kuriuos turi ginti nacionaliniai teismai. Vadovaujantis minėtais principais siekiama Bendrijos teisę padaryti kiek galima veiksmingesnę, bet tikrasis veiksmingumas labai priklauso ir nuo nacionalinių teismų požiūrio į šiuos principus.

Steigimo sutartyse nėra aiškiai nurodyta Bendrijų teisės viršenybė prieš vidaus teisę. Kaip žinoma, ETT *Costa v. Enel* byloje įtvirtino *lex superior* principą¹⁰⁹. Šiuo atžvilgiu Teismas argumentavo, kad „sukurdamos neribotam laikui Bendriją, turinčią savas institucijas, savą individualumą, savą teisinę galią atstovauti tarptautiniame lygmenyje ir ypatingai, realias galias, kylančias iš Bendrijos valstybių suvereniteto apribojimų arba jų galių perdavimo iš valstybių Bendrijai, šalys narės apribojo savo suverenias teises, bent jau tam tikrose srityse, ir tokiu būdu sukūrė teisės visumą, kuri susaistė tiek jų piliečius, tiek jas pačias.“ Iš Teismo praktikos išplaukia, kad Bendrijų teisė dominuoja tarp visų nacionalinės teisės šakų, įskaitant ir konstitucinę teisę. Tokiu būdu, viršenybės principo taikymas įtakoja nacionalinius teismus. Tiesa tai, kad taikyti Europos Bendrijos teisės nuostatas tokiu būdu ir apimtimi, kaip jas išaiškina ETT, yra valstybių narių nacionalinių teismų pagal jų teritorinę ir funkcinę kompetenciją užduotis. Taipogi nacionaliniai teismai turi pareigą ginti asmenines teises, kylančias iš tų Bendrijos teisės nuostatų, ir įsipareigojimą užtikrinti visapusišką Europos Bendrijos teisės poveikį bei jos viršenybę esant normų kolizijai.

¹⁰⁹ Case 6/64 *Costa v. Enel* [1964] ECR 585

Tokiu būdu aukščiausiems nacionaliniams teismams tenka atsakomybės našta, susijusi su įpareigojimu kreiptis į Teisingumo Teismą preliminaraus nutarimo, numatyto Europos Bendrijos steigimo sutarties 234 straipsnyje.

Kalbant apie Bendrijos teisės ir nacionalinės teisės normų koliziją galima išskirti trejopas situacijas. Pirmuoju ir pačiu paprasčiausiu atveju galimas prieštaravimas tarp Bendrijos teisės nuostatų ir neturinčių specialaus pobūdžio nacionalinės konstitucinės teisės normų. Tokia situacija Bendrijos teisės taikymo praktikoje keblumų nesukelia, nes yra akivaizdžiai nustatyta Bendrijos teisės viršenybė. Antroji situacija kiltų iš hipotezės, kad Bendrijos antrinė teisė neatitinka pagrindinių konstitucinių principų ar konstitucinių vertybių, ypač pagrindinių teisių srityje. Būtent ši hipotezė nulėmė išlygas, kurias nustatė Vokietijos ir Italijos Konstituciniai Teismai. Tačiau Italijos Konstitucinis Teismas pareiškė, kad tokios kolizijos galima pasekmė yra labai neįtikėtina ir dirbtinė situacija. Nuo tada, kai Bendrijos teisė apima pagrindines konstitucines vertybes, priimtinas visoms valstybėms narėms, tokia kolizija atrodo esanti tik hipotetinė.¹¹⁰ Taip yra todėl, kad pagrindinių teisių apsaugai skiriamas itin didelis dėmesys tiek nacionalinių teismų, tiek ETT praktikoje, be to, konstitucinės tradicijos, kaip ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, yra bendros visoms ES valstybėms narėms. Ir trečiasis kolizijos atvejis, akivaizdžiai prieštaraujantis nusistovėjusiai ETT praktikai, galimas tuomet, kai yra tvirtinama, kad Bendrijos institucija viršijo savo kompetenciją. Pavyzdžiui, Vokietijos Konstitucinis Teismas laikosi nuomonės turintis kompetenciją kontroliuoti, ar Bendrijos institucijos, o taip pat ir ETT, neperžengė savo kompetencijos ribų, bei galintis apibrėžti tą kompetenciją ir jos apimtį¹¹¹. Kitais žodžiais tariant, viršenybės klausimas šioje situacijoje bus sprendžiamas taip: valstybėje narėje nebus ratifikuotas ir neturės privalomos galios teisės aktas, priimtas viršijant tą apibrėžtą kompetenciją.

Visgi ETT, kaip akivaizdžiai matyti iš jo praktikos, nepalieka jokių abejonių, kad jis yra vienintelė kompetentinga teisminė institucija, galinti spręsti kompetencijos apimties problemas bei Bendrijos teisės aktų galiojimo problemas. *Simmenthal* byloje ETT įpareigojo abi valstybes nares (įstatymų leidybą) ir nacionalinius teismus, kurių veikla pagrįsta būtinybe užtikrinti Bendrijų teisės efektyvumą¹¹². Kas dėl pirmiau paminėto (įstatymų leidybos), Teismas nustatė Bendrijų teisės viršenybės efektą, kuris neleidžia priimti jokių nacionalinės teisės priemonių, nesuderinamų su Bendrijos nuostatomis. Kas dėl antrojo (nacionalinių teismų), Teismas išreiškė nuomonę, kad pirmenybės (viršenybės) principas paverčia nepritaikoma bet kokią nacionalinės teisės nuostatą,

¹¹⁰ Nacionaliniai konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė/ Gil Carlos Rodriguez Iglesias// Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas.- Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004., p.54-61

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Case 106/77 *Simmenthal II* [1978] ECR 629

prieštaraujančią Bendrijos teisei. Kitais žodžiais tariant, nacionaliniai teismai, kurie turi taikyti Bendrijos teisę visa apimtimi bei ginti individams suteiktas teises, yra įpareigoti atmesti vidaus įstatymus (ar jie būtų priimti anksčiau, ar vėliau už Bendrijos teisės normą), priešingus Bendrijos teisei. Tai liečia ne tik konstitucinius teismus, bet ir bendrosios kompetencijos teismus, turinčius vykdyti šią pareigą, išplaukiančią iš viršenybės principo¹¹³.

Svarbu tai, kad prievolė atmesti prieštaraujančias teisės normas nebūtinai nuveda prie nacionalinio įstatymo panaikinimo. Dashwood žodžiais tariant, „Simmenthal byla yra vertintina kaip autoritetingas šaltinis ta prasme, kad Bendrijų teisės viršenybės principas nacionalinio įstatymo, konfliktuojančio su Bendrijos teise, automatiškai nepaverčia nebegaliojančiu: jis tikrai reikalauja, kad nacionalinis teisėjas susilaikytų nuo nacionalinės nuostatos taikymo ir leistų Bendrijos nuostatoms pilnai veikti, kaip numatyta.“¹¹⁴.

Priešingai susiklostė *Factortame* byloje, kurioje ETT susidūrė su klausimu, ar reikėtų atmesti taisyklę, draudžiančią nacionaliniam teismui, sprendžiančiam ginčą, kuris išplaukia iš Bendrijų teisės taikymo srities, suteikti preliminarų teisių gynimo būdą. Teismas, vadovaudamasis sprendimu *Simmenthal* byloje, konstatavo, kad “bet kuri nacionalinės teisės sistemos nuostata ir bet kuris įstatymas, administracinė ar teisinė praktika, kuri gali sumažinti Bendrijos teisės efektyvumą, atimdama iš nacionalinio teismo, kuris turi jurisdikciją taikyti tokį įstatymą, teisę daryti viską, kas būtina to įstatymo taikymo momentu, atmesti nacionalines įstatymines nuostatas... yra nesuderinama“¹¹⁵. Teismas nustatė prievolę nacionaliniam teismui atmesti kliudančias nacionalines normas, kurios draudžia tinkamos priemonės paskyrimą. Taigi, ši prievolė kyla ne tik iš efektyvumo principo, bet taip pat ir iš lojalumo principo (EB sutarties 10 straipsnis) taikymo tam, kad užtikrinti teisinę gynybą, kuri kyla iš tiesioginio Bendrijos teisės veikimo principo.

3.2.2.2. Bendrijos teisės viršenybė ir galiojimas/taikymas

Anksčiau aptartu aspektu pažymėtina taip pat ir tai, kad Bendrijos teisės viršenybė galioja ir valstybių narių konstitucijų atžvilgiu. Teismas *Internationale Handelsgesellschaft* byloje akcentavo būtinybę visose valstybėse narėse užtikrinti Bendrijos teisės vienodumą ir efektyvumą (veiksmingumą). Iš tiesų tai būtų didžiulis žingsnis atgal, jei valstybės sudarytų sąlygas taikyti savo vietines konstitucijas apeinant įsipareigojimus Bendrijai. Šioje byloje Teismas nurodė, kad „Bendrijos priemonės galiojimas arba jos veikimas valstybėse narėse negali būti įtakotas nepagrįstų

¹¹³ Jacobs, „The Evolution of the European Legal Order“, CMLRev. 2004, p.315

¹¹⁴ Dashwood, „The Relationship between the Member States and the European Union/Community“, CMLRev. 2004, p.378

¹¹⁵ Case C-213/89 *Factortame* [1990] ECR I-2433

įtarimų, kad ta priemonė prieštarauja arba vidaus konstitucijos suformuluotoms pagrindinėms teisėms, arba nacionalinės konstitucinės sandaros principams¹¹⁶. Kitaip tariant, nacionalinių teismų ir valstybių narių pareiga yra netaikyti konstitucinių nuostatų prieš Bendrijos teisės vykdymą ar Bendrijos įstatymų galiojimą.

Iš to, kas pasakyta išplaukia, kad pirma, valstybės narės turi prievolę netaikyti konstitucinių nuostatų vien tam, kad pateisinti išipareigojimų, išplaukiančių iš pirminės ir antrinės Bendrijos teisės, nepaisymą. Antra, kad yra pareiga netaikyti nacionalinių (konstitucinių) nuostatų institucijų teisės aktams, siekiant paskelbti juos negaliojančiais. ETT, kaip matyti *Internationale Handelsgesellschaft* ir *Kreil* bylose, Teismui sukėlė susirūpinimą faktas, kad nacionaliniai teismai gali peržiūrėti EB teisę savo konstitucinės teisės aspektu. ETT žodžiais tariant, „pasinaudojimas nacionalinės teisės normomis ar koncepcijomis dėl Bendrijų institucijų priimtų priemonių galiojimo vertinimo turėtų neigiamą poveikį Bendrijos teisės vienodumui ir veiksmingumui. Tiesa tai, kad įstatymas, kylantis iš Sutarties, nepriklausomo teisės šaltinio, negali būti dėl paties savo pobūdžio naikinamas nacionalinės teisės normomis, kad ir kaip išreikštomis, neatimant jo, kaip Europos Bendrijos teisės akto, pobūdžio ir nekvestionuojant pačios Bendrijos teisinio pagrindo.“¹¹⁷

Dėl šios taisyklės ETT *Foto-Frost* byloje išaiškino, kad jis turi išimtinę jurisdikciją priimti sprendimus dėl Bendrijos aktų galiojimo. Tai atrodo svarbu, pažvelgus detaliau į ETT argumentaciją šioje byloje¹¹⁸. Verta pažymėti, kad EB sutarties 234 straipsnis sudaro galimybę atskiram pareiškėjui kreiptis su netiesioginiu ieškiniu ginčijant Bendrijos aktų galiojimą. Pagal minėtą straipsnį, nacionaliniai teismai gali kreiptis į ETT su klausimais dėl Bendrijos institucijų aktų galiojimo ir aiškinimo. Šiuo atžvilgiu ETT pastebėjo, kad EB sutarties 234 (EEB sutarties 177 straipsnis) straipsnis neišsprendžia klausimo, ar nacionaliniai teismai gali institucijų aktus pripažinti negaliojančiais.

Čia apsvarstytinos dvi situacijos. Vienavertus, nacionaliniai teismai gali svarstyti Bendrijos aktų galiojimą, tai yra jei jie laikosi nuomonės, kad nurodyti pagrindai yra nepagrįsti, jie gali juos atmesti ir nuspręsti, kad priemonė yra galiojanti. Kitavertus, nacionaliniai teismai neturi galios Bendrijos institucijų aktus pripažinti negaliojančiais. Šiuo atžvilgiu ETT įvertino prejudicinio sprendimo procedūros paskirtį ir pažymėjo, kad galios, numatytos EB sutarties 234 straipsnyje, yra skirtos užtikrinti, kad nacionaliniai teismai vienodai taikytų Bendrijos teisę. Pagal ETT, „šis vienodumo reikalavimas yra ypač imperatyvus, kai Bendrijos akto galiojimas kelia klausimų. Šalių narių teismų nuomonių išsiskyrimas dėl Bendrijos aktų galiojimo iškeltų pavojų Bendrijos

¹¹⁶ Case 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* [1970] ECR 1125

¹¹⁷ Case C-285/98 *Kreil* [2000] ECR I-69

¹¹⁸ Case 314/85 *Foto-Frost* [1987] ECR 4199

teisėtvarkos vieningumui ir sumenkintų esminį teisinio tikrumo reikalavimą.¹¹⁹ Taigi, ETT turi išimtinę jurisdikciją Bendrijos aktus pripažinti negaliojančiais. Tai pirmiausiai pagrįsta būtinybe išvengti skirtingumo tarp nacionalinių (aukščiausiųjų/konstitucinių) teismų. ETT, analizuodamas EB sutarties 234 straipsnio tekstą bei ETT vietą prejudicinio sprendimo procedūroje, griežėsi efektyvumo argumento. Anot Teismo, sistemos darna reikalauja, kad galia pripažinti aktą negaliojančiu turi būti palikta Teisingumo Teismui, kadangi minėtas straipsnis suteikia ETT išimtinę jurisdikciją. Vadovaujantis Teisingumo Teismo Statuto 20 ir 21 straipsniais, Teismas turi geriausią galimybę priimti sprendimą dėl Bendrijos aktų galiojimo. Bendrijos teisėtvara būtų pakirsta, jei nacionaliniuose teismuose galėtų būti naudojamos nacionalinės konstitucinės teisės nuostatos kaip Bendrijos teisės vykdymo išimtys arba tam, kad anuliuoti Bendrijos priemones¹²⁰.

Mano nuomone, *Foto-Frost* byla yra itin svarbi Bendrijos teisės taikymo aspektu, o joje priimtas ETT sprendimas yra stiprus – aiškus, paprastas bei įtikinantis. Įdomu tai, kad efektyvumo argumentai, išdėstyti *Simmenthal* byloje, čia papildyti vienodumo argumentais. Šis sprendimas suteikia ryškų faktorių Bendrijos teisės taikymo efektyvumui ir vienodumui. Jis patvirtina, kad ETT turi anksčiau aptartą teisminę *kompetenz-kompetenz*. Vis dėlto, šiam požiūriui buvo mestas iššūkis ir tam tikromis aplinkybėmis tai buvo problema kai kuriose šalyse narėse suderinant nacionalinių konstitucijų nuostatas su Bendrijos teise¹²¹. Be abejonės Europoje, sudarytoje iš dvidešimt penkerių valstybių narių, skirtingumo rizika yra dar didesnė, ir tokiu būdu būtinybė turėti vieningą Teismą, kuris priimtų sprendimus dėl Bendrijos aktų galiojimo, yra gyvybiškai svarbus. Tokio teismo funkcijas ir atlieka ETT.

3.3. Preliminarūs (prejudiciniai) sprendimai ir KS

Procedūra, numatyta EB sutarties 234 straipsnyje, nustato bendradarbiavimo tarp ETT ir nacionalinių teismų instrumentą. Tai sustiprina teisinį dialogą tarp dviejų teisinių sistemų ir nuvedė prie tokių svarbiausių konstitucinių principų, kaip viršenybė ir tiesioginis veikimas, plėtojimo. Neabejotina, prejudicinio sprendimo procedūra pasiteisino ir jos sėkmė akivaizdi, tačiau, pasak Teisingumo Teismo teisėjo T. Koopmans, prejudicinis procesas tapo savo sėkmės auka¹²². Kitos

¹¹⁹ Case 314/85 *Foto-Frost* [1987] ECR 4199

¹²⁰ Skouris, „The Position of the European Court of Justice in the EU Legal Order and its relationship with National Constitutional Courts“, in *The position of Constitutional Courts Following Integration into the European Union*, Conference September-October 2004, Bled, Slovenia, pp.37-47

¹²¹ House of Lords, „The Future Role of the European Court of Justice“, 6th report, 2004, p.63

¹²² Koopmans T. *La procédure préjudicielle, victime de son succès?//Mélanges en hommage á Pescatore*. – Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1987

reformos yra jau siūliusios padidinti preliminarios procedūros efektyvumą. Bet kuriuo atveju, KS iš esmės nepakeitė prejudicinio sprendimo procedūrą reglamentuojančio teksto (KS III-369 straipsnis). Tačiau galima teigti, kad iš esmės šios procedūros raida ir plėtojimas vyksta per ETT praktiką, todėl, mano manymu, bus įdomu pažvelgti bent į jos dalį. Pavyzdžiu pasirinkau taip vadinamo „Dzodzi tipo“ bylų praktiką.

3.3.1. Prejudicinių sprendimų apimties išsiplėtimo perspektyva

Pastaraisiais metais preliminarus sprendimo priėmimo procedūros taikymo apimtis ženkliai padidėjo tiek dėl teismų praktikos, tiek dėl pataisymų sutartyse (Amsterdamo ir Nicos). Toks išsiplėtimas turi svarbią reikšmę tiek ETT, tiek nacionaliniams teismams. Teisminėje praktikoje tai vyksta dėl to, kad valstybių narių teismų pateiktų prejudicinio sprendimo prašymų ETT nuolat daugėja. Statistika liudija, kad prejudiciniai sprendimai sudaro bene pusę kasmet priimamų ETT sprendimų. Štai 1980 m. ETT gavo 99 prejudicinio sprendimo prašymus, nuo 1990 m. (pateikti 141 prašymai) iki 1998 m. (pateikti 264 prašymai) jų skaičius išaugo net 85 procentais. Atitinkamai 2000 m. Teismas priėmė 268 prejudicinius sprendimus, 2001 m. -182, 2002 m. -241, 2003 m. -233, 2004 m. – 262, 2005 m. – 254 sprendimus¹²³. Išsiplėtusioje ir tebesiplečiančioje Europos Sąjungoje prejudicinio sprendimo prašymų skaičiaus didėjimo perspektyva yra suprantama ir akivaizdi.

Amsterdamo ir Nicos sutartis reformavo preliminarus sprendimo procedūrą su tikslu užtikrinti didesnę efektyvumą. EB sutarties 68(1) straipsnis (buvęs 73p straipsnis) suteikia didžiausią teisminę valdžią priimti preliminarus sprendimus EB sutarties trečiosios dalies IV antraštinės dalies srityje: dėl institucijų aktų, priimtų vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitose su laisvu asmenų judėjimu susijusiose politikos srityse, ypač jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityse, prašymą priimti prejudicinį sprendimą gali pateikti tik teismas, kurio sprendimai teismine tvarka toliau neskundžiami. Šiai antraštinei daliai 234 straipsnis bus taikomas tokiomis aplinkybėmis ir sąlygomis: jeigu šalies narės teisme ar tribunole nagrinėjamoje byloje iškils klausimų dėl šios antraštinės dalies aiškinimo arba galiojimo, arba Bendrijų institucijų priimtų aktų, pagrįstų šia antraštine dalimi, aiškinimo, ir jei nėra jokių teisinių priemonių nacionalinėje teisėje tai išspręsti, tas teismas ar tribunolas gali, jei jis nusprendžia, kad toks sprendimas yra būtinas bylai išspręsti, prašyti ETT priimti sprendimą šiuo klausimu. Vadinasi, ETT jurisdikcija daugiau jau

¹²³ Statistiques judiciaires 2005, Cour de justice des Communautés européennes.-Bruxelles, 2006

nebėra universali ir žemiausios instancijos nacionaliniai teismai negali priimti preliminaraus sprendimo. Be to, pagal ES sutarties 35 straipsnį ETT jurisdikcija išsiplėtė ir į trečiojo ramsčio klausimus (teisingumą ir vidaus reikalus): prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos institucijų aktų, priimtų policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje, gali pateikti teismai tik tų valstybių, kurios pripažino ETT kompetenciją, atskirai nustatydamos, ar į šį Teismą gali kreiptis visi teismai, ar tik tie, kurių sprendimai toliau teismine tvarka neskundžiami. Reiškia, ETT gali nuspręsti dėl rėminių sprendimų bei sprendimų galiojimo ir aiškinimų, taip pat dėl pagal minėtą IV antraštinę dalį priimtų konvencijų aiškinimo ir dėl įgyvendinimo priemonių galiojimo bei aiškinimo. Vadinasi, ETT jurisdikcija jau nebėra privaloma, bet yra laisvai pasirenkama.

3.3.2. ETT praktika „*Dzodzi*“ tipo bylose

Prejudicinio sprendimo procedūros apimties išsiplėtimą galima iliustruoja „*Dzodzi* tipo“ bylos. Šio tipo bylos yra ypatingos ir išskirtinos į atskirą kategoriją dėl to, kad jose Teismas siekia įtvirtinti savo jurisdikciją aiškinti Bendrijos teisę bylose, kuriose nacionalinė įstatymų leidyba nusprendė pasitikėti Bendrijos nuostatomis tam, kad sureguliuoti dalykus, kurie priklauso valstybės narės vietinės teisės taikymo sričiai. Teismas visą laiką laikosi nuostatos turįs teisę priimti preliminarius sprendimus dėl klausimų, susijusių su Bendrijos nuostatomis tose situacijose, kuriose nacionaliniuose teismuose išnagrinėtų bylų faktai buvo už Bendrijos teisės reguliavimo ribų, tačiau kuriose pateiktos Bendrijos nuostatos yra taikytinos arba per vidaus teisę, arba kaip nurodyta sutarties sąlygose¹²⁴. Nors iš tiesų tokia pozicija buvo nevisiškai suprantama ankstyvaisiais devyniasdešimtaisiais, tačiau ETT tai aiškiai patvirtino *Leur Bloem* ir *Giloy* bylose¹²⁵.

ETT savo jurisdikciją šio tipo bylose patvirtino vadovaujantis trimis pagrindiniais argumentais. Pirma, EB sutarties 234 (EEB sutarties 177) straipsnyje numatyta tokia bendradarbiavimo procedūra, kur tikrai nacionalinis teismas gali nuspręsti prejudicinio sprendimo reikalingumą bei pateiktų klausimų svarbą. Antra, minėtame straipsnyje – nei jo tekste, nei atskleidžiant to straipsnio tikslą – nėra numatytos jokios priešingos nuostatos. Pagal straipsnio teksto prasmę, Sutarties autoriai neturėjo ketinimo ETT jurisdikcijon neįtraukti aiškinimo dėl Bendrijų

¹²⁴ Joined Cases C-297/88 and 197/89 *Dzodzi* [1990] ECR I-3763, Case 166/84 *Thomasdünger* [1985] ECR 3001; Case C-384/89 *Tomatis and Fulchiron* [1991] ECR I-127, Case C-1/99 *Kofisa Italia* [2001] ECR I-207, Case C-88/91 *Federconsorzi* [1992] ECR I-4035, Case C-73/89 *Fournier* [1992] ECR I-5621, Case C-346/93 *Kleinwort Benson* [1995] ECR I-615

¹²⁵ Case C-28/95 *Leur-Bloem* [1997] ECR I-4161, Case C-130/95 *Giloy* [1997] ECR I-4291

teisės taikymo vietinėje teisėje. Pagal straipsnio tikslą, Teismas yra įpareigotas pateikti savo sprendimą, išskyrus jei paaiškėja, kad procedūra buvo panaudota netinkamai ir sprendimas iš teismo išgautas dirbtinio ginčo būdu arba jei yra akivaizdu, kad Bendrijos teisė negali būti nei tiesiogiai, nei netiesiogiai taikoma tos bylos, dėl kurios kreiptasi į Teismą, aplinkybių atžvilgiu¹²⁶. Trečia, tai yra svarbu tam, kad užkirsti kelią galimiems aiškinimo nukrypimams. Kitais žodžiais tariant, Bendrijų teisės nuostatos ir koncepcijos turėtų būti aiškinamos vienodai, nepriklausomai nuo aplinkybių, kuriose jos yra taikomos.

Ši precedentinė teisė praktikuojama esant dideliame Generalinių Advokatų apdairumui. Jų nuomonės stipriai prieštaravo „*Dzodzi* tipo“ teismo praktikai. Generalinis Advokatas Darmon`as *Dzodzi* ir *Gmurzynska-Bscher* bylose išreiškė nuomonę, kad prejudicinio sprendimo procedūros, skirtos užtikrinti Bendrijų teisės vienodumą, tikslas yra taikomas tik Bendrijų teisės apimtims, kaip ir nustatyta pačioje Bendrijų teisėje, ir tik joje vienoje. Jo žodžiais tariant, „nėra Bendrijų teisės už jos taikymo ribų“¹²⁷. Generalinis Advokatas Jacobs`as, pareikšdamas savo nuomonę *Leur-Bloem* ir *Giloy* bylose, ypač akcentavo Bendrijos nuostatų aiškinimo jų pačių kontekste svarbą¹²⁸. Tiesa, nėra jokios garantijos, kad Teismo sprendimas ginče, kilusiam ne Bendrijos kontekste, bus aktualus tam ginčui. Be to, Generalinis Advokatas atkreipė dėmesį į tai, kad tai pakenktų privalomam Teismo sprendimų galiojimo pobūdžiui, kadangi vietiniai teismai galėtų laisvai išvengti Teismo sprendimų taikymo argumentuodami, kad kontekstas, kuriam taikoma Bendrijos teisės norma, skiriasi. Taip pat nėra būtina kreiptis tiems nacionaliniams teismams, dėl kurių sprendimo nėra jokios teisminės priemonės¹²⁹. Galų gale, tai gali privesti prie preliminarios procedūros ženklus išaugimo.

Darytina išvada, kad nors ir daug argumentų gali būti pasakyta prieš „*Dzodzi* tipo“ bylas, tai visgi atspindi vieną iš teismo dialogo tarp ETT ir nacionalinių teismų pavyzdžių. Šia prasme tai sveikintina. Tridimo žodžiais tariant, „*Dzodzi* teisminės praktikos pagrindinis tikslas yra ne priversti, bet suteikti teisę“¹³⁰.

IŠVADOS

1) Jeigu nacionalinėje teisėje viešasis administravimas paprastai suprantamas kaip įstatymais

¹²⁶ Joined Cases C-297/88 and 197/89 *Dzodzi* [1990] ECR I-3763, Case C-231/89 *Gmurzynska-Bscher* [1990] ECR I-4003

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Case C-28/95 *Leur-Bloem* [1997] ECR I-4161, Case C-130/95 *Giloy* [1997] ECR I-4291

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Tridimas, „Knocking on Heaven`s Door: Fragmentation, Efficiency and Defiance in the Preliminary Reference Procedure“, CMLRev.2003, p.37

įgaliotų valstybės institucijų vykdomoji veikla, skirta teisės aktams ir institucijų priimamiems sprendimams įgyvendinti, o vienu svarbiausių administracinės metodikos elementu laikomas sprendimų priėmimas, tai darytina išvada, kad Europos Sąjungą galima vertinti kaip valstybę, kurioje valstybės valdžia organizuota teritoriniu principu su valstybėmis narėmis kaip administraciniais vienetais, o ETT kaip instituciją, vykdančią viešojo administravimo reguliavimo funkciją Europos viešojo administravimo aparate. ETT, vykdydamas aukščiausiojo konstitucijos aiškintojo funkciją, priima prejudicinius sprendimus ir tokiu būdu reguliuoja nacionalinių teismų veiklą taikant EB teisę. Per nacionaliniuose teismuose nagrinėjamosiose bylose priimamus sprendimus ETT pateikti prejudiciniai sprendimai daro poveikį ir atskiro piliečio interesams.

2) Prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra tapo pagrindine priemone Teismo valdomai Bendrijos disciplinai įvesti, pagrindine ETT ir valstybių narių nacionalinių teismų teisinio dialogo forma bei vienas esminių Europos Sąjungos teisinės sistemos apsaugos elementų, tačiau savo sėkme sukėlė problemų dėl proceso sąlygiškai ilgos trukmės bei kitų neišvengiamai iškylančių procedūrinių bei principinių problemų, sąlygotų daugianacionalinės Europos Sąjungos teisės prigimties ir ypatumų - skirtingų teisinių sandarų, kultūrų bei tradicijų valstybėse narėse. Teisingumo gaisatis yra ryškiausia prejudicinės procedūros problema, tačiau net supaprastintos procedūros įtvirtinimas nėra garantuota priemonė sutrumpinti ETT nagrinėjamų bylų laiką. Tą procedūros laiką galima būtų sutaupyti glaudaus bendradarbiavimo tarp ETT ir nacionalinių teismų pagalba, tokiu būdu įtakojant supaprastintos procedūros taikymo efektyvumą bei tuo pačiu siekiant kiek įmanoma sklandesnės prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros eigos. Šiuo metu diskutuotina specialios procedūros įdiegimo idėja, tačiau visgi manytina, kad reikėtų atkreipti dėmesį ne tik į pačios procedūros supaprastinimą, bet ir į didžiausią proceso gaisaties priežastimi išliekantį ES daugiakalbiškumą ir su tuo susijusią vertimų problemą. Skyrus pakankamai dėmesio ir lėšų vertimų aparato praplėtimui bei darbo reorganizavimui tikėtina pavyktų sumažinti šią opią problemą.

3) ETT jurisdikcijos sričių pasidalijimas bei vis platesnių galių perdavimas PIT yra ES integracijos procesų įtakotas ir savalaikis. Esant kol kas tik kai kurioms teorinėms prielaidoms dėl prejudicinio sprendimo priėmimo sričių kompetencijos padalijimo tarp ETT ir PIT, pastarojo jurisdikcijos išsiplėtimas traktuotinas teoriniu, tačiau visgi tai yra vertintina kaip progreso tobulinant fundamentalių teisingumo principų įgyvendinimą ženklas. Nes manytina, kad iki šiol egzistuojantis totalus ETT monopolis prejudiciniame procese nuo pradžios iki galo, be tolesnio apskundimo galimybės, nėra visiškai teisinga praktika. Iš kitos gi pusės, jei didžiąją dalį prejudicinių prašymų

bus pavesta nagrinėti PIT, bet bus suteikiama ir galimybė pastarojo sprendimus apeliacine tvarka apskusti ETT, gali vėl nepageidaujamai pailgėti prejudicinio proceso laikas. Be to, lieka klausimas, ar, suteikiant PIT naujas kompetencijos sritis ir iš karto įvedant suvaržymus PIT priimtų sprendimų peržiūrėjimo Teisingumo Teisme būdu, bus atskleisti teismų jurisdikcijos perskirstymo privalumai.

Atskirų kompetencijos sričių perdavimas PIT įprasmina idėją ateityje įkurti specializuotus teismus, pavyzdžiui Patentų teismą.

5) *Acte clair* doktrinos taikymas tam tikra prasme decentralizuoja Bendrijos teisės aiškinimo kontrolę, doktrinos rėmų švelninimo argumentai yra aktualūs Bendrijos teisės veiksmingo taikymo aspektu, nes Europos teisės ateitis numatoma per faktinį regionalizavimą ir galios nacionaliniams teismams suteikimą. Tačiau iš kitos pusės, vertinant doktrinos istorinius aspektus, *CILFIT* kriterijų, kaip išimties iš Sutarties teksto, aiškinimo ypatumus, doktrinos taikymo teismuose ydingą praktiką bei naujųjų valstybių narių nacionalinių teismų nepakankamą brandą, darytina išvada, kad *acte clair* doktrina šiandieninėmis sąlygomis aiškintina bei taikytina tik griežtų apribojimų rėmuose.

6) Sutartis dėl Konstitucijos Europai atnaujino debatus dėl daugelio kontraversišku konstitucinių klausimų (viršenybės, kompetencijos priskyrimo ir teisminės *kompetenz-kompetenz*), bei iš dalies susistemino ETT praktiką, susijusią su viršenybės klausimais, kompetencijų ir pagrindinių teisių išvardinimu. Iš bylų analizės matyti, kad ETT išplėtojo svarią praktiką, susijusią su nacionalinių teismų pareigomis ir įgaliojimais, ir tai yra svarbu prognozuojant, kad KS nepadarys neigiamo (priešingo) poveikio prejudicinio sprendimo procedūros esmei. To pasėkoje naujos ETT bylos turės aiškia įtaką nacionalinių teismų vaidmeniui. Ši jurisprudencija rodo efektyvesnę Bendrijos teisės taikymą bei nacionalinių teismų įgaliojimų sustiprinimą. Šis galios sustiprinimas reikalauja ir didesnės atsakomybės taikant Bendrijų teisę ir ypač *acte clair* doktriną. Šia prasme, ir neratifikavimo atveju gali būti prognozuojama, kad ateityje sutartis, pakeisianti KS, radikaliai nesiskirs nuo dabar esančio projekto teksto - tokiu būdu yra galimybė ateityje atgimti daugeliui KS nuostatų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės aktai:

- 1) Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=49007&Condition2=> [2006-09-13];
- 2) Teisingumo Teismo statutas // <http://curia.eu.int/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigreur/statut.pdf> [2006-10-05];
- 3) Tarybos sprendimas iš dalies keičiantis Protokolo dėl Teisingumo Teismo statuto 51 ir 54 straipsnius (2004/407/EB, Euratomas)// <http://www3.lrs.lt/cbin/eu/getfrnt?Cl=e&C2=46609=> [2006-10-05];
- 4) Tarybos 2004 m. lapkričio 2 d. sprendimas įsteigiantis Europos Sąjungos tarnautojų teismą (2004/752/EB, Euratomas)// www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigreur/decision.pdf [2006-10-05];
- 5) Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis (Romos sutartis)// <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc> [2006-09-13];
- 6) Europos Sąjungos sutartis (Mastrichto sutartis)// <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc> [2006-09-13];
- 7) Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikros su jomis susijusios aktus// <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=29686&Condition2=> [2006-09-13];
- 8) Treaty Of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, Official Journal C 80, 10 March 2001// <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/12001C/htm/12001C.html> [2006-09-13];
- 9) Statute of the Court of Justice, CVRIA November 2005// <http://www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigreur/statut.pdf> [2006-10-05];
- 10) Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimai. Oficialusis leidinys L 203 , 04/08/2005 p. 0019 – 0021 (01):LT:HTML // <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005Q0804=> [2006-10-05];
- 11) Sutartis dėl Konstitucijos Europai. 2004 m. gruodžio 16 d. Oficialusis leidinys C 310 <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/12004V/htm/12004V.html> [2006-08-15];
- 12) Government Bill, 1994/1995.

Specialioji literatūra:

- 1) Hagos programa dėl laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimo Europos Sąjungoje//2004 m. lapkričio 4-5 d. Europos Vadovų Tarybos išvados, Briuselis, 2004;

- 2) Nacionaliniai konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė/ Gil Carlos Rodriguez Iglesias// Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas.- Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004;
- 3) Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismo sąveika = Par nacionālo tiesu un Eiropas Kopienu tiesas mijiedarbību / Andrejs Lapse // Konstitucinių teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste.-Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004;
- 4) Norkus R., Prapiestytė D., Valančius V., Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. Vilnius; VI Teisinės informacijos centras, 2004;
- 5) Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme/P. Kūris//Jurisprudencija.- ISSN 1393-6195.-[T.] 6 (84)(2006);
- 6) Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005;
- 7) Claes, The National Courts' Mandate in the European Constitution, thesis 10 June 2004, Maastricht, 2004;
- 8) Craig P., „Report on the United Kingdom“, in The European Courts and National Courts;
- 9) Craig P., de Búrca G., EU Law. Text, Cases and Materials. Third Editon. Oxford: Oxford University Press, 2003;
- 10) Craig P. The jurisdiction of the Community Courts Reconsidered // The European Court of Justice./ red. De Burca G., Weiler J.H.H. Academy of European Law European University Institute, Oxford university press, 2001;
- 11) Dashwood, „The Relationship between the Member States and the European Union/Community“, CMLRev. 2004;
- 12) Derhousse R., The European Court of Justice. The Politics of Judicial Integration. United States: St.Martin`s Press, INC., 1998;
- 13) Dine J., Douglas-Scott S., I.Persand, Procedure and European Court. Chancery Law Publishing, 1991;
- 14) Discours du Président de la CJCE Skouris V. á la Réunion des agents des États membres et des institutions européennes, 31 janvier 2005;
- 15) Gautier Y. Le renvoi préjudiciel, un instrument efficace de dialogue?//Le dialogue entre les juges européens et nationaux: incantation ou réalité? – Bruxelles: Bruylant, 2004;
- 16) Groussot Xavier, The Role of the National Courts in the European Union: A Future Perspective, -SIEPS 2005;

- 17) House of Lords, „The Future Role of the European Court of Justice“, 6th report, 2004;
- 18) Inghelram J. F. H. Quelques réflexions relatives á la procédure simplifiée utilisée par la Cour de justice pour répondre aux questions préjudicielles//Sociaal economische wetgeving. 2005;
- 19) Jacobs F. G., „The Evolution of the European Legal Order“, CMLRev. 2004;
- 20) Jacobs F. G., Possibilities for further reforming the preliminary ruling procedure//CCBE Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union /Lenaerts K. The unity of European law and the overload of the ECJ – the system of preliminary rulings revisited /The future of the European judicial system – the constitutional role of European Courts//6th International ECLN-Colloquium/IACL Round table. – Berlin, 2005;
- 21) Johnston A., Judicial reform and the Treaty of Nice. Netherlands: Kluwer Law International, CML Rev.,2001;
- 22) Kapteyn P. J. G., Reflections on the Future of the Judicial System of the European Union after Nice; CML Rev., Kluwer Law International, 2001;
- 23) Koopmans T. La procédure préjudicielle, victime de son succès?//Mélanges en hommage á Pescatore. – Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1987;
- 24) Lasok K.P.E., The European Court of Justice Practice and Procedure. London, Dublin, Edinburgh:Buttenthorts, 1994;
- 25) Pernice, „Multilevel Constitutionalism in the European Union“, ELRev.2002;
- 26) Pernice and Maduro (eds.), A Constitution for the European Union : First Comments on the 2003-Draft of the European Convention, Nomos, 2003;
- 27) Report of the reflection group on the future of the judicial system of the European Communities, January 2000;
- 28) Rideau J., Picod F., Code des procédure juridictionnelles de l'Union européenne.-Paris: Litec, 2002;
- 29) Shaw, „Europe`s Constitutional Future“, PL 2005;
- 30) Skouris V., The position of the European Court of Justice in the EU legal order and its relationship with National constitutional courts/Austrian Journal of Public and international law. 2005;
- 31) Statistiques judiciaires 2005, Cour de justice des Communautés européennes.-Bruxelles, 2006;
- 32) The Court of Justice and the Court of First Instance. The future of the judicial system of the European Union (Proposals and Reflections). 1999;
- 33) The EC Court of Justice and the Institutional reform of the European Union

- 34) The European Law Fund of the Lord Slynn of Hadley, the Great Britain in Lithuania, training center for the lithuanian judges. Seminaras: Europos Teisingumo Teismo praktika ir Žmogaus teisės civilinėse bylose, 2003;
- 35) Tridimas, „Knocking on Heaven`s Door: Fragmentation, Efficiency and Defiance in the Preliminary Referente Procedure“, CMLRev.2003;
- 36) Waler and Haltern, „The Autonomy of the Community Legal Order through the Looking Glass“, HILJ 1996;
- 37) Weiler J.H.H. The European Court and political integration. Cambridge University press, 1999;
- 38) Weiler J.H.H., „The autonomy of the Community Legal Order Through the Looking Glass“, in The Constitution of Europe,Cambridge, 1999.

Interneto šaltiniai:

- 1) The Court of First Instance. Direct actions//
<http://curia.eu.int/en/instit/presentationfr/tpi.htm> [2006-09-13];
- 2) P.Jeney, Victim of Its Own Success – the EU Court in Need of Reform. Open Society Institute. EU accession monitoring program//
<http://www.eumap.org/articles/content/80/801> [2006-06-12];
- 3) M. Heim, Speeding up European Justice. Center for European Reform, 2001//
http://www.cer.org.uk/articles/n_19_heim.html [2006-06-12];
- 4) O. Due, The Court of Justice after Nice. Universitet Stockholms //
<http://www.iuridicum.su.se/nef/Gamla%20aktiviteter/Due.htm> [2006-09-28];
- 5) International Law Commision Report, 1996, Chapter III, State Responsibility //
<http://www.un.org/law/ilc/reports/1996/chap03.htm> [2006-09-28];
- 6) Informacija dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo//OL C 143, 2005
<http://www.curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/autrestxts/txt8.pdf> [2006-10-05];
- 7) The Intergovernmental Conferences. Italian Presidency of the Council of the European Union //
<http://www.ueitalia2003.it/EN/ConferenzaIntergovernativa/dettaglioconferenza.htm> [2006-09-28].

Europos Teisingumo Teismo praktika:

- 1) Case 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* [1970] ECR 1125;

- 2) Case C-181/73 *R. & V. Haegeman/Belgian State* [1974] ECR 449;
- 3) Case C-322/88 *Salvatore Grimaldi/Fonds des maladies professionnelles* [1989] ECR 4407
- 4) Case 6/64 *Costa v. Enel* [1964] ECR 585;
- 5) Joined Cases C-6/90 *Francovich* [1991] ECR I-5357;
- 6) Case 283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health* [1982] ECR 3415;
- 7) Case 28-30/62 *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963] ECR 61;
- 8) Case *Wiener* [1997] ECR I-6495;
- 9) Case C-99 /00 *Lyckeskog* [2002] ECR I-4839;
- 10) Case C-461/03 *Gaston Schul* [2005];
- 11) Case -348T/94 *Enso Espanola S A v. Commission of the European Communities* [1995];
- 12) Case C-134/97 *Victoria Film A/S* [1998];
- 13) Case 61-65 *Vaassen-Göbbels (a widow) v. Management of the Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf* [1966] ECR 377;
- 14) Case C-200/98 *X et Y* [1999] ECR I-8261;
- 15) Case C-407/98 *Abrahamsson et Anderson* [2000] ECR I-5539;
- 16) Case C-17/00 *De Coster* [2001];
- 17) Case C-161/03 *Cafom et Samsung* [2003];
- 18) Case C-235/02 *Saetti et Frediani* [2004] ECR I-1005;
- 19) Case C- 125/04 *Denuit et Cordenier* [2005] ECR I-923;
- 20) Case C- 167/94 *Grau Gomis e.a.* [1995] ECR I-1023;
- 21) Case C-257/95 *Bresle/Préfet de la Région Auvergne et Préfet du Puy-de-Dôme* [1996] ECR I-233;
- 22) Case C-318/00 *Bacardi-Martini et Cellier des Dauphins* [2003] ECR I-905;
- 23) Case C- 279/89 *Commission/Royaume-Uni* [1992] ECR I-5785;
- 24) Case C-212/99 *Commission/Italie* [2001] ECR I-4923;
- 25) Case C-90/96 *Petrie e.a./Università degli studi di Verona et Bettoni* [1997] ECR I-6527;
- 26) Case 28-30/62 *Da Costa et Schaakee.a./Administration fiscale néerlandaise* [1963] ECR 63;
- 27) Case 283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health* [1982] ECR 3415;
- 28) Joined cases C-397/01, C-403/01 *Pfeiffer* [2004] ECR I-8835;
- 29) Case 52-76 *Benedetti/Munari* [1977] ECR 163;

- 30) Case 14/86 *Pretore di Salò/X* [1987] ECR 2545;
- 31) Case C-379/00 *Overland Footwear* [2002] ECR I-11133;
- 32) Case C-415 *Union royale belge des sociétés de football association e.a./Bosman e.a.* [1995] ECR I-4921;
- 33) Case 181-73 *Haegemann/État belge* [1974] ECR 449;
- 34) Case C-216/87 *The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Jaderow* [1989] ECR 4509;
- 35) Case C-279/89 *Commission/Royaume-Uni* [1992] ECR I-5785;
- 36) Case C-61/98 *De Haan* [1999] ECR I-5003;
- 37) Case 16-65 *Schwarze/Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1965] ECR 1081;
- 38) Case 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* [1987] ECR 3969;
- 39) Case C-27/95 *Woodspring District Council/Bakers of Nailsea* [1997] ECR I-1847;
- 40) Case C-495/03 *Intermodal Transport* [2005];
- 41) Case C-376/98 *Germany V. Parliament and Council* [2000] ECR I-8419;
- 42) Case 106/77 *Simmenthal II* [1978] ECR 629;
- 43) Case C-213/89 *Factortame* [1990] ECR I-2433;
- 44) Case C-285/98 *Kreil* [2000] ECR I-69;
- 45) Joined Cases C-297/88 and 197/89 *Dzodzi* [1990] ECR I-3763,
- 46) Case 166/84 *Thomasdünger* [1985] ECR 3001;
- 47) Case C-384/89 *Tomatis and Fulchiron* [1991] ECR I-127;
- 48) Case C-1/99 *Kofisa Italia* [2001] ECR I-207;
- 49) Case C-88/91 *Federconsorzi* [1992] ECR I-4035;
- 50) Case C-73/89 *Fournier* [1992] ECR I-5621;
- 51) Case C-346/93 *Kleinwort Benson* [1995] ECR I-615;
- 52) Case C-28/95 *Leur-Bloem* [1997] ECR I-4161;
- 53) Case C-130/95 *Giloy* [1997] ECR I-4291;
- 54) Case C-231/89 *Gmurzynska-Bscher* [1990] ECR I-4003.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: Europos Bendrijų Teisingumo Teismas, viešasis administravimas, Europos integracija, Bendrijų konstitucinio teismo funkcijos, Europos Bendrijos teisė, prejudicinis sprendimas, kompetencijos paskirstymas, Sutartis dėl Konstitucijos Europai.

Šiame magistro darbe yra plėtojama tai, kad Europos Bendrijų Teisingumo Teismas (ETT) kaip institucija, veikianti Europos Sąjungos viešojo administravimo sistemoje, atlieka Bendrijų konstitucinio teismo funkcijas kaip aukščiausiasis konstitucijos aiškintojas ir turi pareigą, esant

normų kolizijai, apibrėžti konstitucinio pagrindo, reikalingo dalyvaujant Europos integracijos procese, turinį, apimtį ir ribas. Darbe yra siekiama parodyti, kad ETT, vykdydamas viešojo administravimo reguliavimo funkciją, savo praktikoje priimamais sprendimais neleidžia valstybių narių, kaip ES administracinių vienetų, nacionaliniams teismams jų nagrinėjamosiose bylose priimti sprendimus, išėinančius už ES teisės ribų, tai yra priimtus, vadovaujantis netinkamai išaiškinta teisės norma arba nuostata, prieštaraujančia Europos Bendrijos teisei.

Darbe taip pat yra siekiama parodyti, kad ETT kaip EB institucija, įkurta Europos Bendrijos teisės vienodinimui ir darniam taikymui užtikrinti, negalėjo sėkmingai funkcionuoti, neatsižvelgiant į istorinės EB raidos metu atsiradusius naujus poreikius. ETT sėkmingai vykdydamas savo funkcijas įtakojo tokios Bendrijos teisinės sistemos, kokią mes turime dabar – vieningos, harmoningos, nepriklausomos -, suformavimą, įgyvendindamas EB sutarties 220 straipsnyje nustatytą Bendrijos teisės sergėtojo vaidmenį, jis ir toliau aktyviai dalyvauja šios teisės tobulinimo procese. ETT jam suteiktos apibrėžtos jurisdikcijos ribose vykdydamas jam priskirtas funkcijas prašymų priimti prejudicinį sprendimą procese bei nagrinėdamas ieškinius dėl įsipareigojimų nevykdymo, panaikinimo ir neveikimo padarė neabejotiną poveikį tiek Bendrijos teisės aktų leidybai, tiek valstybių narių nacionalinėms teisės sistemoms, tiek įtaką nacionalinių teismų veiklai bei kiekvienam ES piliečiui.

Todėl darbe analizuojama ne tik prejudicinio sprendimo procedūra, kaip ETT atliekamos viešojo administravimo ES reguliavimo funkcijos viena iš priemonių, bet ir EB raida iki ir po Nicos sutarties, atskleidžiant ETT ir Pirmosios instancijos teismo (PIT) kompetencijos paskirstymo klausimus bei neišvengiamą santykį su nacionaliniais teismais, pastarųjų požiūrį į Europos Bendrijos teisę ir sudėtingą Europos integracijos konstitucinių ribų problemą. Taip pat darbe analizuojamos ETT veiklos perspektyvos per Sutarties dėl Konstitucijos Europai prizmę bei akcentuota keletas kontraversišku konstitucinių klausimų: viršenybės, kompetencijos priskyrimo ir teisinės *kompetenz-kompetenz*.

Taigi, šio magistro baigiamojo darbo tikslas yra ištirti ar ETT, atliekantį savo funkcijas ES viešojo administravimo sistemoje, įtakoja Bendrijos teisės vystymą, kompetencijų padalijimą bei nacionalinių teismų priimamus sprendimus, galima prilyginti valstybės institucijai, atliekančiai panašias funkcijas viešojo administravimo aparate nacionaliniame lygmenyje, bei teisiniu požiūriu įvertinti ETT kaip instituciją, vykdančią išskirtinę jai patikėtą Bendrijos teisės sergėtojo funkciją, ir šio vaidmens įgyvendinimo procesą skirtingų EB vykdytų bei numatomų vykdyti teisminių reformų aspektu.

SUMMARY

Keywords: Court of Justice of the European Communities, public administration, European integration, functions of a Community Constitutional Court, Community law, preliminary ruling, division of competences, Treaty establishing a Constitution for Europe.

THE EU CONSTITUTIONAL COURT IN THE SYSTEM OF THE EUROPEAN PUBLIC ADMINISTRATION

The present Master degree thesis develops the concept that the Court of Justice of the European Communities (ECJ), as an institution functioning within the system of the European public administration, performs the functions of a Community Constitutional Court acting as the supreme constitutional interpreter and, in the event of a collision of norms, is vested with the responsibility to determine the content, scope and limits of the constitutional basis that is necessary for the participation in the process of European integration. The work aims to show that in the performance of the function of regulating public administration, the ECJ by means of its judgements prevents the national courts of Member States – as administrative entities of the EU – to take such decisions in the cases before them that could exceed the boundaries of the EU law, i.e. would be taken on the basis of a wrongly interpreted legal norm or a provision that contradicts the Community law.

It is also attempted to demonstrate in the work that the ECJ, as an institution of the European Communities founded with the aim to unify the Community law and ensure consistency in its application, could not function effectively without taking regard of the new demands that emerged in the course of the historical development of the European Communities. By successfully performing its functions and implementing the role of the ‘supervisor’ of Community law attributed to him by Article 220 of the Treaty of the European Communities, the ECJ has facilitated the Community legal system to become as it is today – unified, balanced and independent – and it is continuing to be actively involved in the process of the further development of this law. In performing its functions in the process of referrals for preliminary rulings and hearing actions for failure to fulfil obligations, actions for annulment and actions for failure to act, as falling within the determined scope of its jurisdiction, the ECJ has had a significant effect both on the Community legislative process, national legal systems of the Member States, the activity of national courts and

on individual citizens of the European Union.

Therefore, the work analyses not only the procedure of preliminary ruling, as one of the measures of the function performed by the ECJ in the area of European public administration, it also examines the development of the European Communities before the Treaty of Nice and beyond by looking into the issues of the division of competences between the European Court of Justice and the Court of First Instance as well as the inevitable relationship with national courts, the attitude towards the Community law of the latter and the complicated problem of constitutional boundaries of the European integration. The work also includes the analysis of the prospects of the ECJ activity from the perspective of the Treaty establishing a Constitution for Europe with the focus given to a number of controversial constitutional issues: supremacy, attribution of competences, judicial *kompetenz-kompetenz*.

Thus the aim of the present Master thesis was to analyse whether the ECJ, in the performance of its functions in the system of the European public administration to influence the development of the Community law, the division of competences, and the decisions passed by national courts could be comparable with a state institution that performs similar public administration functions on a national level, as well as to evaluate from the point of law the ECJ, as an institution performing its unique function of supervising the Community law, and the process of the implementation of this role within the aspect of various past and future legal reforms introduced by the European Communities.